

DE LA INCERTESA

Irene de Puig
GrupIREF - Juny 2020

Crèdit: Banc d'imatges iStock. MaxCab

Materials per treballar sobre la incertesa a la manera de Filosofia 3/18

En el retorn a les aules i segurament més enllà, caldrà parlar amb l'alumnat de l'experiència viscuda durant el confinament. No sols de les circumstàncies personals i les anècdotes de tota mena; també podem també ajudar-los a pensar col·lectivament sobre alguns aspectes que, ben segur, els han passat pel cap.

Per col·laborar aportant recursos per al professorat, hem preparat **una selecció d'exercicis i activitats a l'estil patchwork** o labor de retalls, a partir d'activitats i exercicis que es troben als Manuals de Filosofia 3/18 i que poden ajudar a enfilars una conversa que derivi cap al diàleg i que ajudi a reflexionar sobre el que hem vist, sentit i pensat aquests dies. Per això no hi ha text previ, mirarem de llegir i triar els aspectes a partir de la lectura de les nostres vivències per posar-ho en comú, -que ja és objectiu notable-, i també per poder aprofundir especialment en conceptes que essent comuns, moltes vegades no són analitzats.

No hem fet tria per nivells. Creiem que la majoria de propostes, siguin activitats o plans de diàleg, són adaptables a qualsevol nivell de primària i secundària. Per a infantil hem preparat el curtmetratge *Piper*, que també és apte per a totes les edats.

Completem la proposta amb lectura d'imatges i diàlegs a través de poesia, una faula i cançons.

ÍNDEX DE LES PROPOSTES

Els colors dels exercicis corresponen als diferents manuals que acompanyen els llibres del currículum del Projecte Filosofia 3/18: **Admirant el món**; **Buscant el sentit**; **Recerca filosòfica**; **Ètica i convivència**.

Temes	Exercicis
Sobre la incertesa	EXERCICI: Estàs segur/a que...? EXERCICI: Estar completament segur
Incertesa existencial	EXERCICI: Del desconcert EXERCICI: Em sentia atrapada: exemplificar /Sinònims i antònims
Entre la incertesa i el risc: la por	EXERCICI: ¿Algú pot tenir por de no res? EXERCICI: Sentiments raonables i no raonables
Què és important?	PLA DE DIÀLEG: Coses que importen PLA DE DIÀLEG: Importar EXERCICI: Sinònims de "coses que importen"
La informació. Ambigüitat i vaguetat	7.4.3 EXERCICI: Ambigüitat 8.2.9 EXERCICI: Ambigüitat EXERCICI: Una paraula pot ser usada de moltes maneres diferents EXERCICI: Lloca 1.2.4 EXERCICI: Ambigüitats 2.2.3 EXERCICI: Ambigüitats 4.3 EXERCICI: Ambigüitat 4.4 EXERCICI: Més ambigüitat 4.6 EXERCICI: Vaguetat
Dubtar: un cert escepticisme	PLA DE DIÀLEG: Dubtar Frases per reflexionar
Esperança	EXERCICI: Esperar PLA DE DIÀLEG: Esperar Frases sobre esperança
Confiança	5.1.29 PLA DE DIÀLEG: Confiança 9.2.12 PLA DE DIÀLEG: Confiança EXERCICI: CONFIAR PLA DE DIÀLEG: Confiança EXERCICI: Què és confiança? EXERCICI: Regles i confiança PLA DE DIÀLEG: Confiança i refiança PLA DE DIÀLEG: Refiar-se d'algú EXERCICI: Els tres caps del gegant
Possible i probable	2.1.4 Exercici: Tot és possible? 7.1.9 Exercici: Tot és possible? PLA DE DIÀLEG: Probabilitat PLA DE DIÀLEG: ¿Quan dius "probablement"?
Sempre i mai	EXERCICI: Sempre, de vegades, i mai PLA DE DIÀLEG: Sempre EXERCICI: Sempre, mai
Educar per a la incertesa. Assolir autonomia	EXERCICI: Coses que puc fer 9.2 EXERCICI: Soc autònom/a?

Podeu consultar tots els Manuals [aquí](#).

MÉS RECURSOS:

- Arts plàstiques
- Poesia
- Faula d'Isop
- Cançons
- Curtmetratges

Elogi de la incertesa

"Hem vist que l'inesperat esdevé possible i es produeix; hem vist que sovint es produeix l'improbable en comptes del probable; sapiguem, doncs, esperar en l'inesperat i treballar per a l'improbable". Edgar Morin.
Els 7 coneixements necessaris per al segle XXI.

Els nostres temps són d'incertesa. Vivim temps incerts, amb reptes desconeguts, impensats i impensables fins ara. Vivíem sota la impressió que ho teníem tot mitjanament controlat, en una fe injustificada en el progrés: la ciència, la medicina, les institucions sanitàries, i de cop, en pocs dies, per un virus nanoscòpic, tot se n'ha anat en orris. La incertesa s'ha convertit en un dels principals termes descriptors de la realitat que vivim.

De fet, ja fa molt que ens ho anunciaven: no el coronavirus, però sí diverses formes de plagues: crisis econòmiques, daltabaixos dels mercats, rebel·lió de la natura pel maltractament a què està sotmesa, diverses invasions ideològiques que semblen estar en marxa, i altres catàstrofes a les quals alguns estan afeccionats. I no parlo dels defensors apocalíptics de les teories de la conspiració, sinó d'estudiosos i pensadors cabals. La consciència de viure en un món incert és força nova, aferrats com estem als hàbits i a anar tirant amb un punt d'inconsciència. Malgrat tot, el sentiment de desampar ha anat arrelant al llarg de la segona meitat del segle XX i inicis del XXI. Hem tocat sostre en la idea de progrés anunciada per la Il·lustració, com deia ja fa una colla d'anys en Pep Subirós¹.

La incertesa és un concepte que es defineix en negatiu: és la manca de certesa. Hi ha mots que són empipadors, molestos, i aquest n'és un, si el comparem amb el seu positiu: *Certesa* que és sinònim d'esperança, de confiança, mentre

¹ Pep Subirós. [Mite i raó a la ideologia del progrés.](#)

que la incertesa va acompanyada d'inquietud, in-seguretat, des-confiança i ens fa baixar cap al dubte.

I sí, és un estat que ens produeix un sentiment de falta d'amarres, que ens deixa un buit sota els peus. Un estat, en el qual es té la impressió de tenir informació limitada, on es fa impossible descriure amb precisió la situació, on manca el coneixement suficient per poder predir esdeveniments futurs i, per tant, la impossibilitat de posicionar-se.

La incertesa sobre el rumb d'un afer porta al risc; prendre qualsevol decisió és considerada un atreviment, perquè pot comparèixer un atzar o un canvi de direcció no desitjat que alteri les condicions inicials previstes.

La incertesa ha motivat l'aparició de molts posicionaments filosòfics. Des de molt endarrera però sobretot des de Descartes hi ha hagut intents de foragitar-la. Descartes se'n va fer un problema i ha passat a la història per fer del dubte un mètode.

Elogiar la incertesa és elogiar la complexitat, significa posicionar-se en un món difícil, enrevessat, problemàtic. En comptes de voler reduir la realitat a fòrmules, eslògans o receptes, ens fa conscients que vivim moments i situacions que no tenen sortides prefabricades, que ens trobem a la intempèrie i no cal fer-ne un drama, sinó conviure-hi. Aquesta actitud no ens dóna seguretat, però ens permet entomar sense esgarips les vicissituds que van arribant. Sense escàndol, amb fermesa i prudència.

Elogiar la incertesa és també reivindicar una forma d'aventura. Significa tornar a la infantesa on totes les vivències són noves i originals. Quan anem a un altre país ens movem amb cautela, perquè no en coneixem modes ni costums, hàbits o tradicions, però ho acceptem amb gust, perquè és una font de novetat, tot i que comporti risc i, de vegades, provoca reticència o temor.

L'impuls viatger cap el que és incert, imprevisible ens esperona a conèixer terres noves i gent nova. La descoberta de mons nous ens motiva per anar lluny, més enllà dels límits coneguts, per trobar-nos amb allò que és inexplorat. Assumim algun risc i sabem que es poden plantejar problemes, però la curiositat és més forta i ens empeny cap a horitzons imprevisibles. Però quan el desconegut es viu com una amenaça, aleshores la incertesa pot crear angoixa i por.

La vida és un viatge, un camí no pas exempt de perills, d'ensurts i d'accidents. Hom pot avançar esporuguit, mirant a una banda i altra, atent al risc sense contemplar el paisatge, sense donar-se l'oportunitat de gaudir i estar tancat en la pròpia por.

Els humans sempre hem temut la incertesa que governa les nostres vides. Per això necessitem oracles, endevins, horòscops i visionaris. La incertesa pot esdevenir una oportunitat per fer replantejaments de fons. Va més enllà de trampejar situacions o prendre decisions ràpides. Ens fa aturar, ens imposa la inacció per tal d'orientar-nos altra vegada, de reubicar-nos. Res d'automàtic, els costums o rutines no funcionen. S'imposa la reflexió. Aflora amb força la incomoditat de la paràlisi momentània, just per constatar que solem anar massa de pressa.

Dues maneres de veure-ho

Com apunta Josep Lluís Solé², distingirem dues posicions. La primera considera que la incertesa és un problema motivat per la limitació del nostre coneixement. Des d'aquest punt de vista, la incertesa és un problema epistemològic, del coneixement forçosament limitat de les persones. Ho resumeix la frase de Laplace, en el seu cèlebre *Assaig filosòfic sobre les probabilitats*: "Una intel·ligència que en un moment determinat conegués totes les forces que regeixen a la natura, i la situació respectiva de tots els éssers que la componen, si fos suficientment gran per analitzar totes aquestes dades, podria englobar en una sola fórmula els moviments dels cossos més grans de l'Univers i els de l'àtom més lleuger. Res no li seria incert, i tant el futur com el passat estarien presents davant dels seus ulls".

La segona perspectiva considera la incertesa com una qualitat intrínseca de la natura. La incertesa seria una qüestió ontològica, una propietat de l'ésser. La física quàntica, la física del món de l'àtom i de les partícules elementals diu que l'atzar és propi de la natura, i no tan sols una conseqüència de la nostra intel·ligència imperfecta. Ho avala Heisenberg: "Jo crec que l'indeterminisme, que és la no validesa de la causalitat rigorosa, és necessari i no tan sols possible"

Aquesta controvèrsia enllaça amb la disputa eterna entre el determinisme i la causalitat absoluta per una banda, i la presència d'incertesa i del lliure albir per altra³.

Ajudar a viure i conviure amb la incertesa és una manera de fer créixer els infants i joves. Pensar, reflexionar, és a dir, aturar-se i com diria el famós detectiu Hercules Poirot "fer funcionar les nostres cèl·lules grises" és condició

² Josep Lluís Solé, Departament de Matemàtiques, UAB, *Incertesa i probabilitat. Un passeig per algunes paradoxes i problemes clàssics de la teoria de la probabilitat*.

³ Si algú vol explorar aquest camí suggerim [Admirant el món: Llibertat: 9.2.2; cap. 9, ep. 3, id. 9](#); [Buscant el sentit: Llibertat: 7.1.5; 7.1.6; 7.1.8](#); [Recerca filosòfica Llibertat: 0.2, 5.1, 8.20](#) o bé [Ètica i convivència Llibertat: 4.14 / 4.15 / 4.16 / 4.17](#) (Podeu trobar tots el Manuals [aquí](#))

indispensable per encaixar amb serenitat i raonablement aquest sentiment que, si creix sense mesura, descontroladament, pot portar a una por extrema o al pànic.

Sobre la incertesa

IDEA 5. PODEM ESTAR SEGURS D'ALGUNA COSA?

Com podem estar segurs d'algunes coses quan sabem que els sentits ens enganyen, que no sempre les coses són realment tal com semblen ser? Aquesta qüestió ha fascinat filòsofs de moltes èpoques i cultures, i pot resultar d'interès per al teu alumnat.

9.10 EXERCICI: Estàs segur/a que...?

	Ben segur	Algun dubte	Molts dubtes	Ben insegur
1. ...ara no estàs dormint?				
2. ...el que diuen els diaris és cert?				
3. ...els altres saben el que penses?				
4. ...veus les coses tal com són?				
5. ...dos i dos fan quatre?				
6. ...ets capaç d'acabar una maratón?				
7. ...els sentits no t'enganyen?				
8. ...tens una ment?				
9. ...quan dorms els objectes no es mouen?				
10. ...ets qui ets?				

9.11 EXERCICI: Estar completament segur

A) Podem estar completament segurs d'alguna cosa?

Un gran pensador va dir un dia: «Jo penso, doncs jo soc». Amb això volia dir que, pel sol fet de ser capaç de pensar, ja podia estar completament segur d'existir. Què en penses tu, d'això? Creus que, quan penses, pots estar completament segur d'existir? Si estàs d'acord amb el gran pensador, digues què passa quan no penses. Aleshores, pots estar també segur d'existir? Explica't.

B) Podem estar absolutament segurs d'alguns dels enunciats de la llista següent?

1. Tots els humans són mortals.
2. Tots els humans han estat creats iguals.
3. Totes les mares són femelles.
4. Totes les persones d'aquesta habitació fan més d'1,80 m.
5. Tots els qui mengen gent de color morat mengen gent de color morat.
6. Tots els qui usen dentífric «Dentsana» tenen un 48 % menys de càries que els qui no l'usen.
7. Totes les persones que veuen la televisió a casa tenen electricitat.
8. Totes les persones que viuen en els tròpics porten poca roba.
9. Tothom menja aliments.
10. Tots els conductors tenen permís de conduir.

Repassa tots els enunciats dels quals creus que podem estar absolutament segurs. Tenen res en comú entre ells? I els altres enunciats?

Respostes i orientacions

9.10-9.11: Sempre que algú expressi dubte o bé incertesa absoluta, demana les raons del dubte i de la incertesa. Sigues ben conscient de la diferència entre dubte fingit o artificial i dubte autèntic. Perquè, a vegades, quan algú diu que dubta d'alguna cosa, només vol dir que, quan pensa en aquella cosa, s'adona que no té raons adequades per sostenir que es tracta d'una cosa absolutament segura. Ja es veu, però, que això no és un dubte. Aquella persona no dubta de res, sinó que simplement no té prou arguments per defensar allò de què justament no dubta. Es tracta, doncs, d'una lamentable –però freqüent– confusió de conceptes: es confon «no tenir prou raons per justificar una cosa» amb «no estar segur d'aquella cosa». Per exemple: alguns alumnes poden posar «Ara no estic somiant» a la llista de les coses dubtoses, i no perquè no puguin dir realment si estan desperts o adormits en aquell moment (això seria un dubte autèntic), sinó perquè no es troben en condicions de dir com ho saben, que ara estan desperts; és a dir, no creuen tenir raons adequades per donar suport a l'afirmació: «És absolutament segur que estic despert». Quan sospitis que el dubte expressat pot ser fingit, anima els alumnes a manifestar quins són els seus criteris per acceptar que una raó és adequada; i és que el fet d'opinar que un no té raons adequades per fonamentar una determinada afirmació, implica necessàriament algun criteri sobre el que s'hauria de considerar com a fonament adequat. Tanmateix, recorda que a l'alumnat li pot resultar un xic difícil d'arribar a descriure aquest criteri: el pots ajudar si li demanes que compari les seves respostes a aquestes deu qüestions amb altres respostes donades a classe, i que busqui les raons de les diferències d'opinió.

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*

Incertesa existencial

“La condició humana està determinada per dues grans incerteses: la incertesa cognitiva i la incertesa històrica. Conèixer i pensar no és arribar a una veritat absolutament segura; és dialogar amb la incertesa.” Edgar Morin, *Tenir el cap clar*.

Un aspecte d'incertesa que s'ha incrementat des de finals del segle XX és la incertesa per l'existència, una inquietud pels aspectes més quotidians de la vida com la supervivència, la por a la pèrdua de feina, a l'atur juvenil, a la manca de la salut. S'ha cultivat la idea de seguretat, de tal manera que no tenim cap flexibilitat a l'hora d'entomar imprevistos. La seguretat s'ha convertit en un negoci i en una arma política: les forces de seguretat, són les que suposadament vetllen per l'ordre, però sobretot vetllen per *l'statu quo*, perquè res es mogui del carril previst pel poder. I aquesta condició “d'atrapats” provoca malestar i angoixa.

Les cases asseguradores fan de la previsió el seu negoci. No podem deixar res a l'atzar: cal tenir pòlisses per a la casa, el cotxe, els electrodomèstics. Per un preu mensual mòdic ens guanyem la tranquil·litat. Només que per a la incertesa existencial no hi ha pòlisses. I ens trobem amb una incertesa que no té cobertura, i que hem d'afrontar a “pit descobert” i si és possible sense escarafalls, com ens predeia el sociòleg Zygmunt Bauman tot descrivint el que anomenava la *societat líquida*.

«La incertesa és l'hàbitat natural de la vida humana, tot i que l'esperança d'escapar-ne és el motor de les activitats humanes. Defugir la incertesa és un ingredient fonamental, o almenys l'assumpció tàcita de qualsevol imatge

formada per la felicitat. Per això sembla que una felicitat *autèntica, adequada i total* sembla quedar-se constantment a una certa distància de nosaltres: com un horitzó que, com tots els horitzons, desapareix cada cop que intentem apropar-nos-hi.»

En definitiva incertesa existencial significa tenir consciència que allò que se'ns havia presentat com a ferm, és fugisser. Saber i acceptar que el nostre entorn és vulnerable: el sistema econòmic, l'educatiu, el sanitari, el social; les relacions interpersonals, els projectes personals, el sentit de pertinença nacional, les creences religioses, tot està en l'aire i en entredit.

IDEA 4. DESCONCERT

El desconcert fa referència a la confusió o desorientació que sent una persona, generalment a causa d'un fet inesperat. Literalment, manca de concert, disharmonia. Alguns sinònims: capgirar, trastocar, torbar, pertorbar, desordenar, atabalar, confondre, atorollar, atordir, desorientar, destarotar, destrempar, alterar, descompondre, trastornar. És un concepte que es troba entre el coneixement i l'emoció. Té a veure amb el coneixement en el sentit que no entenem el que passa, ens trobem perplexos sense comprendre el que està passant i per això no trobem resposta. Sovint, una recerca pot començar amb una sensació de desconcert, de perplexitat. Davant d'una situació que ens crea perplexitat mirem de trobar-hi significat. Hem de trobar les circumstàncies contextuals que poden explicar o justificar allò que no entenem i ens desconcerta. O bé hem de trobar un context o un marc on puguem referir-hi la cosa que ens desconcerta i així saber si aquesta és una part significativa d'un tot més ampli.

9.8 EXERCICI: Del desconcert

A què es refereixen aquestes expressions:

1. Hi hagueren moments de pànic i desconcert.
2. El que va dir em va desconcertar.
3. A mig bosc em vaig desconcertar.
4. Fou tan descarat que em va desconcertar.
5. Té una actitud que desconcerta.
6. La irrupció dels manifestants a la sala m'ha desconcertat.
7. La notícia em va sorprendre i desconcertar.
8. Quan està nerviós es desconcerta.
9. El concert fou un desconcert.

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

IDEA 15. EM SENTIA ATRAPADA

El coratge és una de les qualitats més universalment admirades. No depèn ni de les societats ni de les èpoques, ni de les modes. Però cal tenir en compte que el coratge per ell mateix no és bo ni dolent. Un coratge malvat és dolent, el fanatisme coratjós és nefast. De fet el coratge és un tret psicològic que només esdevé moral quan es posa al servei d'una causa. Com a tret de caràcter és una resistència a la por, és el caràcter dels «durs». Ciceró a la *Retòrica* diu: «el coratge ajuda a afrontar els perills i suportar els treballs». Sovint el coratge i l'optimisme van junts, ja que si hom és pessimista i creu que «no hi ha res a fer», no cal el coratge per a res.

9.19. EXERCICI: Exemplificar

Busca exemples de persones «coratjoses» des de punts de vista distints: esportiu, personal, professional, etc. Fes-ne una breu biografia i presenta-la als teus companys.

9.20. EXERCICI: Sinònims i antònims

Busca adjectius que encaixin bé amb 'coratge' i altres que en siguin contraris, com:

Sinònims	Antònims
Coratge i optimisme	Coratge i feblesa
.....
.....
.....

M. Lipman i altres, *Ètica i convivència* – Manual que acompanya *Elisa*.

Entre la incertesa i el risc: la por

"Sembla que una incertesa mesurable, o 'risc' pròpiament dit, com farem servir el terme, és tan diferent d'una incertesa incommensurable que no és en realitat una incertesa en absolut". Frank Knight.
Risc, incertesa i benefici.

La incertesa és una situació en què percebem que no tenim prou informació o bé que és incompleta; "un estat d'incertesa sobre el futur", sobre la possibilitat d'obtenir els resultats desitjats. La incertesa és un risc que no es pot mesurar, no es pot calcular. El risc, en canvi té a veure amb les probabilitats, tenim la sensació que el podem calcular, que hi ha barems per amortir-lo. Podríem dir que un risc és una incertesa que es pot mesurar.

La incertesa és una propietat de la relació entre la informació i el coneixement del que qui? pren les decisions. Per tant, les principals fonts d'incertesa són:

1. Qualitat de la informació: fiabilitat (subjectivitat, fiabilitat de resultats complementaris) i imprecisió.
2. Informació incompleta: dades incompletes o model incomplet.
3. Fiabilitat de les conclusions.

RISC I INCERTESA

La incertesa porta al risc i quan no es tenen seguretats prendre qualsevol decisió és arriscat perquè algun canvi o l'atzar poden alterar les condicions previstes. Vegem algunes de les relacions que s'estableixen entre els dos conceptes:

FONT: [Scalable](#)

- Comentar aquest esquema i, si s'escau, fer-ne un de nou amb paraules nostres.
- En educar per convidaure en la incertesa i acceptar la por com un sentiment, cal ser moderat. Vegeu els comentaris de Lipman a l'apartat: ¿Es pot tenir por de no res? Al capítol 1 de *Admirant el món*. Distingir també el grau de raonabilitat que ens generen certs sentiments.

IDEA 6: ES POT TENIR POR DE NO RES?

En Kio té por, però mira de reaccionar racionalment. Quan recull el correu de la bústia, es diu a si mateix que és estúpid tenir por d'una cosa que no existeix. Molt sovint tenim terror del desconegut. Aquesta por no és simplement intel·lectual; també és fisiològica. Tant és que ens diguem a nosaltres mateixos que allò desconegut existeix com que ens diguem que no existeix. En cert sentit, la por d'una cosa no-existent és pitjor que la por d'una cosa existent: si existeix, almenys et pots imaginar formes de tractar-hi. Aquesta és una de les raons que explica que estiguem tan fascinats per la ciència-ficció: posa en qüestió les assumpcions que ja hem fet sobre què és existir. Els infants s'entusiasmen molt quan pensen i parlen sobre temes que els omplen d'espant i d'horror, però no és una bona idea entretenir-se massa en aquests temes. Val la pena, però, discutir-los, perquè això dona als infants l'ocasió d'intercanviar informació sobre les pors i les creences que realment tenen en relació amb aquestes coses. Voler evitar tractar aquests temes del tot podria donar una dimensió desproporcionada de la seva importància.

5.2.6 EXERCICI: ¿Algú pot tenir por de no res?

En els casos següents, digues si els personatges tenen por de no res (P) o no tenen por de res (NP):

	P	NP	?
1. Biel: "No m'agrada estar-me en habitacions grans i buides."			
2. Sara: "No m'agrada estar-me sola a la nit."			
3. Bru: "No hi ha res en el món que em faci por."			
4. Lluís: "Tinc por del no-res."			
5. José: "Tinc por de coses que fan soroll a la nit."			
6. Marisa: "Tinc por dels dracs."			
7. Bibi: "Tinc por de tenir por."			
8. Eduard: "Tinc por de trobar-me jo mateix en el buit."			
9. Gina: "L'única cosa que em fa por és la felicitat."			
10. Llúcia: "Tinc por de l'argot burocràtic."			

IDEA 6: ADMETRE QUE TENS POR

La Gus diu que si algú es troba davant de quelcom realment perillós, hauria estat estúpid no tenir por. El que la Gus fa, doncs, és distingir entre sentiments raonables i no raonables. De vegades, nosaltres mateixos ens trobem en situacions en què un sentiment determinat és molt adient, mentre que, en una altra situació, el mateix sentiment podria ser molt inapropiat. Per exemple, trobaríem molt estrany que algú tingués por de la llum de les estrelles; ara bé, si aquella persona hagués quedat travada en passar per la via i el tren se li estigués acostant, seria ben raonable que tingués por.

6.2.7 EXERCICI: Sentiments raonables i no raonables

¿Diries que els sentiments exposats en les situacions següents són raonables (R) o que no són raonables (NR)?

	R	NR	?
1. Gustau: "¡Sóc tan feliç! ¡Ho he suspès tot!"			
2. Mireia: "¡Estic tan deprimida! ¡Ho he aprovat tot!"			
3. Marta: "¡Estic molt enrabada! Uns bordegassos peguen al meu amic sense cap raó."			
4. Esteve: "¡Estic decebut! Em pensava que era segur que seria escollit per fer un viatge a l'espai aquest any."			
5. Tomàs: "¡Sóc ben desgraciat! Vaig planejar de llegir molt aquestes vacances, però la biblioteca a l'estiu és tancada."			

M. Lipman i altres, *Admirant el món* - Manual que acompanya *Kio i Gus*.

Què és important?

Una de les estratègies per mantenir el cap clar i no perdre els estreps és tenir clares quines són les nostres prioritats. Qui més qui menys ha passat per l'experiència d'encaparrar-se per alguna cosa o situació que no va enlloc, que no és essencial. De vegades hem perdut molt de temps (i potser més que això) perquè hem seguit dreceres poc fiables en comptes d'anar pel camí dret. No hem tingut present el que és essencial i ens hem perdut per les branques accidentals. De tant en tant ens convé fer un repàs sobre les coses que compten de veritat, sobre el que és fonamental. Ens cal saber quins són els nostres ideals protagonistes. Qui vull ser? Com vull ser? Puc esdevenir la persona que desitjo ser?

Acompanyem l'alumnat a la clarificació dels seus objectius.

IDEA 5. EL QUE ÉS IMPORTANT

Què és important i què no ho és? Aquest és un tema fonamental en tota investigació, però molt especialment en la investigació ètica: com distingim les coses que importen de les coses que no importen? No és un tema fàcil. Alguns pensen que hi ha coses que, en si mateixes, són més importants que d'altres i que si estudiéssim bé les coses veuríem que podem descobrir les que són més importants. Altres argumenten que, en la naturalesa, no hi ha coses intrínsecament millors o, en general, més importants que d'altres. Totes les atribucions de mèrit o d'importància es basen en objectius humans. Podem aprofitar aquesta entrada per ajudar els estudiants a distingir les seves opinions sobre el que importa en les seves vides i fets, en relació amb la manera com les coses són importants les unes per les altres.

13.8 PLA DE DIÀLEG: Coses que importen

1. Hi ha coses en la teva vida que t'importen més que d'altres?
2. A mesura que et fas gran, hi ha coses que t'importen menys i altres que t'importen més? En pots posar exemples?
3. Pots construir una llista de coses de la teva vida començant per les que t'importen menys i anar pujant cap a les que t'importen més?
4. Creus que aquesta llista és sòlida o pot variar a mesura que passin els anys?
5. Què diferència les «coses que importen» de les «coses que no importen»?

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

IDEA 6. COSES IMPORTANTS

Com distingim les coses que importen de les coses que no importen? Aquest no és pas un tema ben fàcil, tot i que és molt important per a la investigació ètica. Alguns pensen que hi ha coses que en elles mateixes són més importants que d'altres. Per exemple, els qui defensen això suggeriran que la intel·ligència o la ment són més importants que la simple matèria, o que els objectes merament físics com ara les pedres. Altres argumenten que, en la naturalesa, no hi ha coses intrínsecament millors que altres o, en general, més importants. Si es vol construir

una casa, les pedres són tan importants com els plànols. Pots ajudar els teus estudiants a distingir entre les seves opinions sobre el que importa en les seves vides i fets, en relació amb la manera com les coses són importants les unes per a les altres. Per exemple, per a un peix és molt important que l'aigua de la bassa no s'assequi, tant si nosaltres pensem que és important com si no.

8.7. PLA DE DIÀLEG: Importar

1. Hi ha coses en la teva vida que t'importen més que d'altres?
2. Hi ha coses en la teva vida que t'importen realment més que d'altres, o bé només ho sembla, que t'importen més?
3. A mesura que et fas gran, hi ha coses que t'importen menys i altres que t'importen més? En podries donar exemples?
4. Dir que «les coses t'importen» és el mateix que dir que «les coses són importants per a tu»?
5. Podries construir una taula de coses en la teva vida, començant per les que t'importen menys i anar pujant cap a les que t'importen més?
6. Pensar sobre el que importa et fa canviar la teva jerarquia de «coses que importen» i «coses que no importen»?
7. Què tenen les «coses que importen» que no tenen les «coses que no importen»?
8. T'importa que hi hagi coses que t'importin més que altres?
9. T'importaria si descobrissis que, entre totes les coses, no n'hi havia cap que importés més que les altres?
10. Una persona que cregués que «res no importa» seria consistent si es proposés objectius i mirés d'aconseguir-los?

8.8. EXERCICI: Sinònims de «coses que importen»

Quina/es de les expressions següents és/són sinònima/es de «coses que importen»?

1. Coses que compten.	10. Coses que valen la pena.
2. Coses importants.	11. Coses valuoses.
3. Coses que són d'importància.	12. Valors.
4. Coses significatives.	13. Formes de ser important.
5. Coses que tenen conseqüència.	14. Coses ideals.
6. Coses distingibles.	15. Ideals.
7. Coses distingides.	16. Coses que «aniran bé».
8. Coses inusuals.	17. Coses apreciades.
9. Coses extraordinàries.	

M. Lipman i altres, *Ètica i convivència* – Manual que acompanya *Elisa*.

Bibliografia complementària:

J. M. Terricabras (1998) *A tu què t'importa*. Barcelona: La Campana.

La informació. Ambigüitat i vaguetat

Els mitjans de comunicació sovint inflen o minimitzen la incertesa. Depenent de com es denunciï un problema en l'àmbit laboral, econòmic, sanitari o d'ordre públic, les discrepàncies entre col·lectius, siguin testimonis presencials o resultats científics poden ser interpretades de maneres ben diverses tal i com queda clar només mirant les portades de diaris distints.

La interpretació sovint és promoguda intencionadament és el que se'n diu un "enfocament "periodístic", que busca més el titular que la veritat, que aprofundeix poc, situant fets i situacions de manera dicotòmica. Minimitzar esdeveniments o magnificar-ne altres, prendre la part pel tot, seleccionar les imatges més espectaculars i colpidores són maneres de fer usuals dels qui ens informen. Informen o deformen?

La "distorsió" de vegades és volguda, de vegades ingènua. Sovint la manca de rigor cobreix o amaga l'objectiu "que tothom ho entengui" . Cal donar al lector o consumidor el material ja mastegat perquè el pugui digerir bé. Els detalls queden fora del gran objectiu. Presentar les coses des de la seva complexitat confon, no arriba a tothom, és perjudicial pel negoci. Són més rendibles les versions simplificades, les que ens estalvien de pensar, les que algú ha decidit ja per nosaltres, deixant a la cuneta o la variada gamma de grisos i, de passada, també tots els matisos.

El que és certesa per a uns és incertesa per a d'altres. Fins i tot les certes d'uns s'obtenen a costa de les incertes d'altres. Tenir poder és ser capaç de convertir-se en font d'incertesa per als altres.

Sense entrar en el debat del paper dels mitjans, dedicarem una estona a pensar en el poder del llenguatge, en les trampes i paranys que generen incomunicació o comunicació deficient, però també amb la riquesa i possibilitats que representen tant l'ambigüitat com la vaguetat.

IDEA 3: AMBIGÜITAT SINTÀCTICA

Una paraula és ambigua quan pot significar coses diferents en una mateixa oració. Per exemple, en l'oració "Sempre porto un gat al cotxe", la paraula "gat" tant pot significar l'animal mamífer com l'aparell que, posat sota el cotxe, ens permet d'alçar-lo sense esforç. L'ambigüitat és deguda al fet que la paraula "gat" té significats diferents, alguns dels quals són possibles en aquesta oració. (Els lògics en diuen "ambigüitat semàntica".) Ara bé, de vegades l'ambigüitat no es dona pel fet que una paraula tingui diversos significats possibles en una mateixa oració, sinó perquè l'estructura sintàctica de l'oració és tal que són possibles diverses interpretacions. Per exemple, "L'inspector va entregar el lladre al jutge sense afaitar." Aquí no se sap si l'expressió "sense afaitar" es refereix a l'inspector, al lladre o al jutge i, per tant, es desconeix la intenció última que pugui tenir una indicació com aquesta en el conjunt de l'oració. (Els lògics en diuen "ambigüitat sintàctica").

7.4.3 EXERCICI: Ambigüitat

Cadascuna de les oracions següents està construïda de tal manera que admet diverses interpretacions. ¿Pots esbrinar quines són?

1. En Ligori va dir: "Jo estimo els animals més que la meva germana."
2. En Jeremies va dir: "La Maria ha anat a visitar l'ase del seu promès."
3. La Berta va dir: "Després de la mort del pare l'empresa ha canviat molt: ara tenim un corredor molt agradable. Tothom se n'enamora."
4. La Lolita va dir: "El meu nen, a set mesos, ja anava a tocar el piano."
5. En Cesc va dir: "L'artista que careja la rajola, hi guanya poc. El negoci de debò, el fa el galerista, que és qui la careja un cop acabada."

IDEA 6: MÉS SOBRE EL RECONeixEMENT D'AMBIGÜITATS

La paraula "ambigüitat" dóna nom a una gran família de confusions, i és important que els infants siguin sensibles a com es poden produir aquestes confusions, a fi de minimitzar-ne els efectes secundaris indesitjables. Heus aquí alguns dels tipus més importants d'ambigüitats:

1) Si, en una oració, una paraula o una frase pot tenir més d'un sentit, la paraula o la frase en qüestió són ambigües. Per exemple, a l'oració "Van llogar la casa", "llogar" tant pot significar que ells van llogar la casa (de manera que en són els llogaters), com que van llogar la casa a un altre (de manera que en són els propietaris i l'altra persona n'és la llogatera). (D'això, se'n diu a vegades "ambigüitat semàntica", perquè el mateix terme sembla referir-se a diverses coses.)

2) Si una oració pot ser interpretada de diverses maneres, no a causa d'una única paraula (o frase) que sigui ambigua, sinó pel fet que la mateixa ordenació de les paraules en l'oració condueix a lectures diferents, també diem que estem davant un cas d'ambigüitat. (Generalment, això s'anomena "ambigüitat sintàctica" o "amfibologia".) Per exemple, si un anunci diu "Aquest collaret contra les puces mata puces durant cinc mesos", algú pot entendre que el collar ja no és efectiu més enllà dels cinc mesos, però un altre pot tenir la impressió que les puces són molt resistents i tarden cinc mesos a morir-se, de manera que es refan una i altra vegada dels efectes del collaret. En casos així, és bo de mirar de reescriure l'oració per eliminar-ne l'ambigüitat.

3) Un altre tipus d'ambigüitat s'anomena "equivoc". Això passa quan una paraula és usada diverses vegades en el mateix passatge, però amb un significat diferent cada vegada. Per exemple: "En un dia molt calent del juny passat, se'm va acostar un lladre que tenia un cotxe calent i me'l volia vendre. Quan li vaig dir que no ho podia decidir amb el cap calent, em va dir que, al contrari, que això només es feia de calent en calent i que anés en compte, perquè ell era un home de sangs calentes."

4) Un altre tipus d'ambigüitat està associat amb l'aparició d'homònims. "Homònim" es diu de dos o més mots que s'escriuen i es pronuncien igual, però que tenen un significat diferent. Per exemple, "Dur corbata és dur", on el primer dur és un verb (que significa "portar", "anar amb") i el segon, un adjectiu (que significa "difícil, penós, de suportar", "pesat").

8.2.9 EXERCICI: Ambigüitat

Descobreix les ambigüitats en els exemples següents:

I.

1. A la sala de jocs, hi ha un encarregat de facilitar les baralles.
2. Vaig repintar l'armari tantes vegades que, quan vaig acabar, ja era fosc.
3. Com que es treia massa poca aigua del pou, l'encarregat hi va posar una bomba.

4. Volia arreglar les lleixes de l'armari, però no ho va poder fer, perquè no portava claus.
5. El van ben estomacar, i cada cop li feia més mal.
6. El pare d'en Joan sempre ha fet embuts.
7. El nen és molt espavilat: ja ha escrit una jota.
8. "Remena, remena, nena, / no paris ni un moment. / Si remenes força estona / la barreja surt més bona, / i el client deixes content" (Cuplet).

II.

1. Els meus germans Pere i Manuel es van casar el dia 15.
2. Abans d'acabar els decorats, es van pintar les noies.
3. La mare de l'Anna em va convidar a la festa del seu aniversari.
4. A molta gent, li treuen l'apèndix cada any.
5. Quan el director em va posar la medalla, li vaig fer un petó.
6. Em va demanar que no digués a ningú que havia tret la rifa.

III.

1. La sola de la sabata es va desprendre tota sola.
2. Com que té un cos molt llarg, quan la van posar de llarg, van haver de comprar molta tela.
3. Aquestes tovalles fan joc amb el joc de cafè.
4. Tenim dos fills i una jove, molt jove.
5. Aquesta classe té molta classe.
6. No trobo la paraula justa per elogiar aquesta acció tan justa.
7. La premsa va dir que l'obrer va morir esclafat per la premsa.
8. El nen menja com una llima quan té un gotet de llima al davant.
9. Les persones rares no són tan rares com dieu.

IV.

1. No feia cap falta que fessis aquesta falta.
2. Qui roba roba, fa mal fet.
3. Amb el dit petit ha dit més que no es pensa.
4. Si el cau cau, l'haurem de tornar a apuntalar.
5. No cal anar a cal Mut.
6. Perquè els tiradors el vegin bé, han volgut pintar el blanc ben blanc.

8.2.10 EXERCICI: Una paraula pot ser usada de moltes maneres diferents

1. Hi ha una paraula que es refereix a una part del cos humà. També pot ser usada en les expressions següents: "el del nas"; "el d'una agulla"; "el d'una empresa"; "un de núvol"; "un de setmana"; "el de taula". ¿Quina és la paraula?

2. Hi ha una paraula que es refereix a una part del cos humà. També pot ser usada en les expressions següents: "el de la camisa"; "el d'una ampolla"; "el d'un pou". ¿Quina és la paraula?

3. Hi ha una paraula que es refereix a una part del cos humà. També pot ser usada en les expressions següents: "el d'un canelobre"; "el d'una cadira"; "el llarg de la llei". ¿Quina és la paraula?

4. Hi ha una paraula que es refereix a una part del cos humà. També pot ser usada en les expressions següents: "una de morter"; "una de paper"; "una de bufetades". ¿Quina és la paraula?

5. Hi ha una paraula que es refereix a una part del cos humà. També pot ser usada en les expressions següents: "el de la muntanya"; "el de l'altar"; "un de rei". ¿Quina és la paraula?

1.2.3 EXERCICI: Lloca. (Pràctica de treball amb ambigüitats)

Quan una paraula pot tenir significats diferents en una oració determinada, l'anomenem "ambigua". Per exemple: "Cada matí, el primer que fa l'advocat Pi és anar cap al *bufet*."

Heus aquí una colla de paraules que poden tenir diferents significats. Sens dubte, tu

tauler	canari	creu	test	plaça	tacó	en pots
solució	estat	compte	fi	cop	gat	trobar
canya	seu	forma	xocolata	cap	talla	
dret	sola	posta	riu	son	piu	

moltíssimes més.

Un voluntari surt de l'habitació i la resta del grup tria una paraula que pugui tenir significats diferents. Quan el voluntari torna, els membres del grup, per toms, fan oracions on la paraula misteriosa podria ser usada. Però, en comptes d'usar la paraula secreta, sempre fan servir la paraula "lloca". La persona que fa l'oració que porta al descobriment de la paraula secreta és la que a continuació ha de sortir de l'habitació.

1.2.4 EXERCICI: Ambigüitats

Identifica les paraules que poden tenir dos significats diferents, i digues quins són:

1. Venedor: "Aquestes portes automàtiques no tenen sortida."
2. Policia: "De debò ha sentit el robatori als veïns?
Velna: "I tant! Perquè jo els aprecio molt. "
3. Nen: "El meu pare té una pila de llibres."
Amic: "¿I els pot llegir a les fosques?"
4. Propietari del gos a l'home: "Per què ha clavat una guitza al meu gos?"
Home: "Perquè té rabia."
Propietari del gos: "Això és absurd! El gos no en té, de ràbia!"
Home: "No en té? És curiós ... perquè jo sé segur que en tindria si algú em clavés una guitza així! "
5. Botiguer: "Al carrer Major, ja hi han posat cinc bancs. Això vol dir que venen bons temps."
Client: "Vol dir? Amb aquest fred, no s'hi pot pas anar a parar la fresca."
6. Editorial del diari: "Des que els índexs de natalitat van començar a baixar, tenim una població escolar força més curta. "
7. Periodista: "No oblidem la influència que tenen els titulars del diari."
8. Joan: "Aquesta matinada han trobat en Rafael al parc, estirat per terra, amb una mona monumental."
Pere: "Ha quedat molt malparat?"
Joan: "Déu n'hi do! L'han ingressat a la unitat d'alcohòlics aguts."
" Pere: "Ah, així la mona no era de debò?"
Joan: "És clar que ho era ... l'acabava de robar d'una pastisseria!"
9. Mestressa: "No t'he dit que canviessis la nena si s'embrutava?"
Noi que fa de cangur: "Però, com m'ho de fer a aquesta hora per trobar una altra criatura?"
10. Dona: "A veure si ho fem mirar això. No he pogut dormir per culpa de les canonades. "
Marit: "Noia, no hi podem fer res contra els militars."

2.2.3 EXERCICI: Ambigüitats

Cadascuna de les oracions següents es pot entendre almenys en dos sentits diferents. Digues quins són en cada cas:

Part 1:

1. Empresari: "A l'actor amb la cama enguixada, li hem assignat una altra funció."
2. Director: "Perquè els nostres visitants il·lustres tinguin un bon record nostre, de seguida que arriben els pintem. "
3. Capira: "Soldats, quan siguem a les trinxeres, recordem que, abans de res, ens cal protegir el front. "
4. President del club de futbol: "El porter em diu que l'entrada ha estat molt correcta"
5. Entrenador: " Aquest noi, així, no pot jugar. Tothom ha pogut veure la falta que li feia el seu company!"
6. Homenatjat: " Aquest regal em resulta molt més car a mi que a vosaltres."
7. Pare: "Si tornes a agafar un gat, jo no en vull saber res. "
8. La dona del carnisser està ben espantada: el seu home ha reconegut que li falta un bull.
9. El nen no volia que la seva germana parlés amb la iaia, i la va tancar a l'habitació.
10. Els policies van fer un bot quan van sentir que el pres cantava.

Part II:

1. Mestre: "He tret aquest exercici del Manual del Professor."
Felip: "Ben fet! Ja no l'hi haurien d'haver posat."
2. Venedor: " Aquesta màquina donarà beneficis de seguida."
Sr. Poch: "Que bé! Quan en doni, envii-me-la."
3. Visitant: "¿Així vostè ha viscut aquí tota la vida?"
Llogater: "Encara no."
4. Dependent: "¿Busca algun model de faldilla concret?"
Mònica: "De fet, no. Només busco un amic."
Dependent: "¿Ha provat de demanar pel seu amic al taulell d'informació?"
5. Carla: "T'agrada visitar els familiars?"
Glòria: "Sí, però no gaires alhora."
6. Clàudia: "¿S'ho pot permetre tothom de passar per la taquilla?"
Arnau: "Jo hi arribo ben just."
Clàudia: "No pateixis, ja et carregarem a coll."
[Vegeu l'entrada "Ambigüitat" en els Índexs temàtics d'Exercicis d'aquest Manual i de Recerca Filosòfica.]

M.Lipman i altres, *Buscant el sentit* – Manual que acompanya *Pimi*.

IDEA 3. AMBIGÜITAT

Un dels objectius de la filosofia és el de sensibilitzar els alumnes per les ambigüitats del llenguatge. Cal encoratjar els estudiants a triar les paraules amb compte quan es volen comunicar clarament amb els altres. Si no són conscients de les ambigüitats del llenguatge, fàcilment poden quedar desorientats i confosos. Si són conscients de la possibilitat que altres persones intentin expressament confondre'ls o ensarronar-los fent un ús ambigu de les paraules (sigui en un anunci o en l'editorial d'un diari), aleshores és menys probable que n'esdevinguin víctimes. Una paraula és usada de manera ambigua si té més d'un significat possible en un context determinat, i no és clar quin significat és l'adequat.

L'Elisa pregunta a la Carol (la professora) a quina de les dues interpretacions de «més gran» es refereix quan proposa «La cosa més gran del món» com a tema de redacció. Amb la seva pregunta, l'Elisa no està fent sinó subratllar una ambigüitat en el títol escollit per la Carol.

4.3 EXERCICI: Ambigüitat

A) A cada una de les oracions següents, hi ha una paraula o expressió que pot tenir més d'un sentit. Fes un cercle al voltant de la paraula que pot tenir més d'un sentit, i digues de quin es tracta:

1. El meu pare sempre té una granota a l'armari.
2. Ens trobarem al banc.
3. Sí, sí, la veu però res més.
4. No va voler cantar per por de la premsa.
5. Ha comprat una mona, i ara no sap a qui regalar-la.
6. Els bons psicòlegs són rars. Ves-hi amb compte.
7. Estem tots convocats al laboratori. Ha arribat un peix molt gros.
8. La casa no era extraordinària, però al sostre hi havia unes aranyes grossíssimes.
9. Per variar una mica, els nets van fer un ressopó amb la iaia.

B) Pots explicar en quin sentit s'usa la paraula en cursiva de les oracions següents?

1. Aquest xicot és un cap verd.
2. No em pensava pas que la pel·lícula fos tan verda.
3. L'hi he dit de seguida, i s'ha quedat verd.
4. Serà un bon escriptor, però encara és verd.
5. L'amo de la botiga és un vell verd.
6. Tenim un vi verd que us agradarà.
7. Ja he donat verd als conills.

C) Dona dues interpretacions diferents de cada una de les oracions següents:

1. En Joan ha trobat una americana al tren.
2. El nen anava brut i l'he canviat.
3. La Clara es mirava el rellotge, i la Júlia li anava donant corda.
4. Al professor nou li ha tocat una bona classe.

Respostes i orientacions

4.3:

A): 1: granota (animal i vestit)

2: banc (seient i entitat financera)

3: la veu (el verb veure i el substantiu veu)

4: cantar (cant i confessió)

5: mona (animal i pastís de Pasqua)

6: rars (infreqüents i estranys)

7: peix molt gros (animal gros d'hàbitat aquàtic i personatge molt influent)

8: aranya (animal i llum de sostre)

9: fer un ressopó amb la iaia (menjar amb ella i menjar-se-la)

B) En el sentit de:

1: jove, immadur, no fet

2: massa atrevida, lliure, obscena (en el terreny de la sexualitat i/o de la moral)

3: restar desagradablement sorprès

4: encara no fet, tendre, massa jove, mancat d'experiència

5: conserva inclinacions galants impròpies de la seva edat i, per tant, sovint considerades ridícules

6: vi novell, encara no fet

7: herbes, fullatge, la part verda d'un vegetal

C) Aquestes oracions es poden interpretar diferentment segons si ens referim a:

1: una ciutadana d'Amèrica o una jaqueta

2: canviar el vestit del nen o canviar el nen

3: anar donant corda al rellotge o anar donant corda a la Clara (és a dir, animar-la a seguir parlant)

4: uns bons alumnes o una bona aula

4.4 EXERCICI: Més ambigüitat

L'objectiu d'aquest exercici és posar de manifest el fet que moltes paraules del llenguatge quotidià són ambigües. Tria la frase correcta per completar l'oració:

1. A l'autor d'aquest llibre se'l considera molt gran perquè (el va escriure quan tenia 90 anys) (va escriure molt bona literatura).

2. Dic que el meu germà de cinc anys sap llatí perquè (té molta astúcia, la sap molt llarga) (coneix aquesta llengua clàssica).

3. Si dic que aquest jersei té bon tacte, vull dir que (el jersei pot apreciar les qualitats palpables dels objectes) (és suau al tacte).

4. Quan dic que no puc dir fava, vull dir que (estic completament esgotat) (no puc pronunciar la paraula fava).

5. Si algú ha pagat la factura amb un taló, és que (ha pagat amb la part posterior de la sabata) (ha pagat amb un xec).

6. Quan aquell xicot em va dir que em volia demanar la mà de la meua filla (em vaig espantar molt, tement una desgràcia) (vaig pensar que finalment podria casar la noia).

Respostes i orientacions

4.4: [En els casos 2 i 4, la resposta correcta és la primera; en els casos 3, 5 i 6, la correcta és la segona resposta. En el cas 1, però, es pot argumentar a favor de totes dues respostes.]

IDEA 5. VAGUETAT

Els teu alumnat hauria de ser capaç de distingir entre paraules vagues i paraules ambigües. Una paraula ambigua té molts significats en un context donat. En canvi, una paraula vaga només té un significat en un context donat, però és un significat que no sabem ben bé com aplicar. Paraules com ara piló, calent, calb són termes típicament vagues. Pot no haver-hi cap criteri net i clar que ens digui quan podem aplicar aquestes paraules i quan no. Perquè, quanta sorra cal per fer un piló de sorra? Quants cabells ha de perdre una persona perquè puguem dir que és calba? I a quina temperatura exacta ja és calenta l'aigua? Tanmateix, les paraules vagues no són de cap manera inútils. En efecte, són de les paraules més útils que tenim. Com que són molt generals, com que tenen un abast molt ampli, sovint resulten més fàcils d'usar en el llenguatge quotidià que no pas altres termes més precisos. Per exemple, quan diem «fa calor avui», sense veure'ns obligats a especificar si estem per sobre o per sota dels 30 graus. En ciències, la vaguetat normalment no escau. Si un professor de ciències pregunta a la classe: «quan és que bull l'aigua?», no vol pas una resposta com «quan s'escalfa de debò». El que espera és una resposta precisa com ara «a 100 graus centígrads a nivell del mar». Qualsevol altra resposta –p. ex., «a 102 graus»– serà incorrecta. Ara bé, en el llenguatge quotidià habitual, ni volem ni necessitem aquesta mena de precisió. És clar que hi ha casos fronterers en què no sabem ben bé què vol dir el terme vague. Però això no canvia per res el fet que paraules vagues com vivent, democràcia i ric siguin termes útils.

4.6 EXERCICI: Vaguetat

La (professora) Carol observa que hi ha coses que poden ser «més aviat vagues i difícils de definir». El contrari de vague és precís. A vegades és fàcil de ser precís; a vegades és molt difícil. Fins i tot hi ha ocasions en què potser hem d'usar una expressió vaga perquè és l'única apropiada. Les següents qüestions i els enunciats següents són massa vagues? (Si penses que són correctes, digues-ho.) N'hi ha cap que sigui massa precís?

1. Quant pesava el rei Jaume I?
2. En Joan ha comprat un vehicle nou.
3. El diàmetre d'una circumferència és el doble de la distància que hi ha des del centre de la circumferència fins a un punt en la circumferència.
4. Un piló de sorra conté molts grans.
5. És calb el senyor Sunyer?
6. Fa fred avui?
7. Et trobes malament?
8. Et trobes bé?
9. Dorms?
10. En un bosc, només s'hi pot entrar fins a la meitat.

Respostes i orientacions

4.6:

1. A quina edat? Quan va néixer? Quan tenia 10 anys? Massa vague.
2. Vague.
3. Correcte.
4. Quina quantitat és «molts»? És certament vague. Però també ho és «un piló».
5. Vague.
6. Massa vague. Possiblement correcte en certes situacions.
7. Cal esbrinar-ne usos possibles, més o menys vagues i més o menys correctes, és a dir, adequats. (Recordeu que hi ha casos en què té sentit anar a la consulta del metge i dir-li que es té «un malestar general».)
8. El mateix que en el cas 7.
9. També aquí cal esbrinar.
10. Precís, tot i que, evidentment, en un sentit molt trivial i literal: perquè si s'entra fins més enllà de la meitat del bosc, ja no s'hi està entrant, sinó que se n'està començant a sortir.

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica - Manual que acompanya La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

Dubtar: Un cert escepticisme

"Si els problemes tenen solució, de què et preocupes? I si no la tenen, per què et segueixes preocupant?". Confuci.

No és fàcil no preocupar-se, però també és veritat, que sovint, dubtar ens fa sentir malament i ens paralitza per actuar. I això tampoc no soluciona gran cosa.

El dubte gaudeix de desprestigi. I en el seu lloc busquem seguretats. Una persona segura, és una persona cabal, en qui confiar, de "pedra picada". Un negoci, una empresa segura és de fiar. I mira que la filosofia ens ho ha dit vegades que cal contenció a l'hora d'abandonar-se a les certeses. Aristòtil va parlar de la sorpresa com a motor del pensament, és a dir del que no està previst, del que ens desconcerta.

Precisament la modernitat filosòfica arrenca amb una famosa proclamació d'incertesa: el dubte cartesià, que tot ho qüestiona. Cal «posar en dubte totes les coses». No obstant això, per a Descartes el dubte és la palanca paradoxal

per trobar certeses millors, fins i tot evidències. A través del dubte busca el que és indubtable.

Bertrand Russell va dir que la filosofia consisteix en un exercici d'escepticisme. L'escepticisme és un corrent filosòfic basat en el dubte que desconfia de la capacitat de la raó per assolir la veritat, perquè les sensacions i percepcions poden ser il·lusòries. De les coses només se'n poden conèixer "les aparences" ve a dir.

"L'ignorant afirma, el savi dubta i reflexiona." Aristòtil

Ortega i Gasset, en la seva lloança del dubte com a mètode educatiu, va deixar escrit: «Sempre que ensenyis, ensenya alhora a dubtar del que ensenyas». El dubte té mala premsa segurament perquè la certesa surt més a compte. La certesa et procura solvència i t'estalvia rumiar. Tenir dubtes és més laboriós, cal temps, no resulta competitiu en el mercat de les presses.

L'escepticisme no està renyit amb la l'esperança i la confiança.

IDEA 8. EL DUBTE

El dubte sovint és presentat d'una manera molt negativa, i serà bo que mostris les funcions constructives que pot tenir el dubte. Sense dubtar, mai no se'ns acudiria d'exercir la cautela adequada en presència d'un perill. Si no dubtessis de si una escala de mà serà prou forta com per aguantar el teu pes, podries córrer perill de caure i fer-te força mal. Si no dubtessis del xarlatà que et vol vendre un ordinador de segona mà que, segons ell, només té tres anys, correries el perill de perdre un bon grapat de diners. El dubte ens posa en guàrdia, no només enfront de perills físics, sinó també enfront d'assumpcions defectuoses i d'opinions que, altrament, acceptariem de manera irreflexiva. A vegades, però, tenir dubtes excessius pot ser intel·lectualment corrosiu. Entre els qui no dubten i tiren pel dret i els que no fan sinó dubtar hi ha un terme mitjà sensat que ens alerta i que cadascú ha de gestionar segons el seu tarannà i creences. Aquesta idea només és un toc d'alerta tant per als crèduls sense filtre com per als indecisos sense empenta. Per tot això, usa el teu sentit comú, però fes també confiança al sentit comú dels teus alumnes.

7.13 PLA DE DIÀLEG: Dubtar

1. Supposem que tinguessis alguna raó per creure que la cadira que ara estàs fent servir és a punt d'esfondrar-se. Posaries en dubte que la cadira és segura?
2. Què valdria com a raó per dubtar de la seguretat de la cadira que estàs fent servir ara?
3. Supposem que una persona estigués asseguda en una cadira amb les potes trencades, però que es negués a posar en dubte la seguretat de la cadira. Seria raonable això per part seva?
4. Supposem que tinguessis alguna raó per creure que la forta tempestat de vent i neu que s'hagués produït fes molt difícil que algú pogués anar a l'escola. Dubtaries de si l'escola està oberta o no?
5. Supposem que tinguessis alguna raó per creure que el teu «millor amic» s'estima més passar l'estona amb altra gent. Començaries ara a posar en dubte la intensitat de la teva amistat amb aquella persona?

6. Què valdria com a raó per dubtar de la lleialtat del teu millor amic?
7. Diries que la gent dubta quan té alguna raó per desconfiar d'allò que ha cregut fins en aquell moment?
8. A parer teu, hi ha ocasions, doncs, en què té més sentit dubtar que no pas no dubtar?
9. En quines circumstàncies té sentit dubtar, i en quines circumstàncies té sentit creure? Posa'n algun exemple.
10. Si el que fem, quan dubtem, és recelar de les nostres creences anteriors, quina diferència hi ha entre dubtar d'una cosa i preguntar-se una cosa?

Respostes i orientacions 7.13: Els punts 9 i 10 són particularment difícils.

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica - Manual que acompanya La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

FRASES PER REFLEXIONAR

- "En tres temps es divideix la vida: en present, passat i futur. D'aquests, el present és brevíssim; el futur, dubtós; el passat, cert." Luci Anneu Sèneca
- "Millor cosa i més segura és una pau certa, que una victòria esperada. Una és a les teves mans; l'altra, a la dels déus." Titus Livio
- "La veritat s'enrobusteix amb la investigació i la dilació; la falsedat, amb la pressa i la incertesa." Tàcit
- "Es mesura la intel·ligència d'un individu per la quantitat d'incerteses que és capaç de suportar." Immanuel Kant
- "Només vaig aconseguir la pau definitiva el dia que vaig poder comprendre, a la fi, que no es pot afirmar ni negar res." Omar Khayyam
- "Aquesta és la sort dura dels humans: navegar per mars desconeguts, en una nit tempestuosa!" Christian F. Hebbel
- "Contra l'escepticisme de la raó, l'optimisme de la voluntat." David Hume

Esperança

L'esperança és un estat d'ànim que ens fa creure que podrem aconseguir allò que desitgem. Comporta la confiança d'arribar a obtenir quelcom que encara no es té. Confiar descriu una tendència optimista que es basa en l'expectativa d'un futur favorable. Es tracta de situacions, circumstàncies o d'aspectes de la pròpia vida: Espero que complirà la promesa, espero tenir més sort d'ara endavant, etc.

IDEA 8: ESPERAR

En discutir sobre l'esperança amb els alumnes, et pots trobar que ells reconeguin la importància que juga en les seves vides i l'impacte significatiu que pot tenir sobre les seves conductes. És probable que els infants sense esperança es comportin molt diferentment d'aquells que en tenen. Esperar no és un acte mental que podem realitzar amb habilitat o d'alguna altra manera. Més aviat és un estat mental que és més semblant a una actitud i que pot, doncs, ser cultivat o modificat només gràcies a les experiències que tenim. És una actitud de confiança positiva sobre allò que el futur ens durà. Hi ha persones plenes d'esperança encara que les seves esperances siguin

defraudades pel món real. Sigui com sigui, quan els infants han de participar en activitats que puguin contribuir a la producció d'un futur millor, cal que aquest futur els resulti atractiu.

4.3.8 EXERCICI: Esperar

Diferència entre

1. Esperar i desitjar
2. Esperar i predir
3. Esperar i saber
4. Esperar i imaginar
5. Esperar i confiar

4.3.9 PLA DE DIÀLEG: Esperar

Discuteix els diàlegs següents, i digues amb qui estàs d'acord, i per què.

1.

Ernest: "No pots esperar una cosa en què no creus."

Bàrbara: "No crec en el Pare Noël, però continuo esperant que el trobaré algun dia."

2.

Tomàs: "Quan una cosa fa molt temps que no passa, hauries de deixar d'esperar que passés."

Glòria: "Discrepo. Si deixés d'esperar de ser feliç, deixaria de fer qualsevol cosa que em pogués fer feliç."

3.

Artur: "Sempre hi ha esperança per a aquells que no saben pensar per ells mateixos."

Diana: "Encara hi ha més esperança per a aquells que saben pensar per ells mateixos."

M. Lipman i altres, *Admirant el món* - Manual que acompanya *Kio i Gus*.

FRASES SOBRE ESPERANÇA

- "L'esperança és l'únic bé comú a totes les persones; els qui ho han perdut tot encara la posseeixen." Tales de Milet
- "Si el pla A no funciona, passa al B i sinó recorda que l'alfabet té més lletres!" Anònim
- "L'esperança és el somni de l'home despert." Aristòtil
- "L'esperança és la força que ens anima quan estem desesperats." Gilbert Keith Chesterton
- "Sento que els perills, la solitud i un futur incert no són mals aclaparadors mentre el cos estigui sa i les facultats en ús, i sobretot, mentre la Llibertat ens presti les seves ales i l'Esperança ens guii amb la seva estrella." Charlotte Bronte
- "Cal predicar la vida, no la mort; propagar l'esperança, no la por i cultivar l'alegria, el tresor més preuat de l'home. Aquest és el gran secret de la saviesa." Alain

Confiança

La confiança és un sentiment que avala la creença que es compliran els acords que s'han pres, siguin implícits o explícits. Tenir i donar confiança significa relacionar-nos amb el que no sabem, però donant-li crèdit. La confiança no nega la por i el sentiment d'incertesa. Una persona confiada no és una persona que està segura, és qui acull la por, però no està dominada per ella. Una situació de confiança és poder estar junts sense excloure el conflicte; no anul·la el que és problemàtic, però ens permet relacionar-nos amb els altres.

La confiança cal cultivar-la, es reforça amb l'experiència, és a dir, una persona que ha demostrat ser digna de confiança, tendirà a suscitar major confiança en altres ocasions. Això explica per què hi ha gent amb més problemes per a confiar en altres, segons les experiències passades.

En aquest apartat no podem passar per alt, tot i que no hi entrarem en el tema de la confiança en un mateix, que és un dels components de l'autoestima. No ho perdem de vista, però.

5.1.29 PLA DE DIÀLEG: Confiança

1. Si, per error, possessis una moneda de vint duros en un telèfon automàtic, quan només volies fer una trucada local, ¿et refiaries que l'aparell et tornés el canvi? ¿Per què?
2. Si el gronxador del pati estigués molt rovellat, ¿te'n refiaries? ¿Per què?
3. Si tinguessis un secret, ¿confiaries en el teu millor amic per guardar-lo?
4. Si tinguessis cent pessetes, ¿confiaries en el banc per guardar-te-les?
5. ¿Pots dir d'una persona, només a base de mirar-te-la, si hi pots confiar o no? Explica les teves raons.

IDEA 12: CONFIANÇA

Com que els infants són petits i dèbils, són vulnerables als qui són més forts que ells. Com que els infants han viscut vides curtes, són vulnerables als que han tingut més experiència que ells. Conseqüentment, els infants es troben sovint en posició d'haver de confiar que altres actuïn per ells, en nom seu. (No cal dir que aquells a qui es fa aquesta confiança no sempre en són dignes.) Amb tot, a l'infant sovint li deu venir al cap la pregunta: "¿En qui he de confiar?" Una versió més sofisticada d'aquesta pregunta seria: "¿Com podria reconèixer la persona digna de confiança?" Considerem un moment una situació anàloga. ¿Com decidim la confiança que podem tenir en un test? Doncs, d'una banda, mirem de determinar si el test mesura, de fet, el que pretén mesurar, i, d'altra banda, volem conèixer si les mesures obtingudes a partir del test són mútuament consistents. I, així, la nostra confiança en el test és proporcional —per simplificar una mica— a la seva fiabilitat. Els infants potser no es poden permetre el luxe de dedicar un període llarg de temps a comprovar la fiabilitat d'algú a fi de decidir si poden confiar, o no, en aquella persona. Poden haver de prendre una decisió al cap d'un instant, basats només en una apreciació precipitada de l'altra persona. Amb tot, els pot resultar extraordinàriament beneficiós qualsevol ajut que els puguem donar

per fer més fiable el procés de reconeixement. A la història de la filosofia, la confiança juga un paper important. Alguns filòsofs, com ara l'anglès Thomas Hobbes (1588-1679), han defensat que l'estat és necessari perquè no es pot confiar en els éssers humans individuals. D'altra banda, el també anglès John Locke (1632-1704), contemporani de Hobbes, va subratllar el paper de la confiança a l'hora de construir una estructura social i comunitària que capacites els éssers humans per portar una vida raonable en un context democràtic.

9.2.12 PLA DE DIÀLEG: Confiança

Una persona digna de confiança és aquella en qui pots confiar, amb qui pots comptar, de qui et pots refiar, i de qui pots dependre. Les preguntes següents et volen fer pensar sobre què significa ser digne de confiança.

1. ¿Una persona pot ser molt diferent de tu en algunes coses i, amb tot, ser digna de confiança?
2. ¿Una persona pot ser molt semblant a tu en algunes coses i, amb tot, no ser digna de confiança?
3. ¿Pot semblar molt amable una persona i, amb tot, no ser digna de confiança?
4. ¿Pot ser cruel una persona i, amb tot, ser digna de confiança?
5. ¿Pot ser eficient una persona i, amb tot, ser digna de confiança?
6. ¿Pot ser eficient una persona i, amb tot, no ser digna de confiança?
7. ¿Pot ser cordial una persona i ser també digna de confiança?
8. ¿Pot ser cordial una persona i, això no obstant, no ser digna de confiança?

M. Lipman i altres, *Admirant el món* - Manual que acompanya *Kio i Gus*.

2.4.3 EXERCICI: Confiar

Quina diferència hi ha entre confiar i

1. desitjar?
2. creure?
3. esperar?
4. esperar?
5. refiar-se?
6. suposar?
7. dubtar?
8. presagiar?
9. voler?
10. predir?

2.4.4 PLA DE DIÀLEG: Confiança

Quins espais ompliries amb la paraula "confio" i quins ompliries amb alguna altra paraula? (Quina paraula usaries en comptes de "confio"?)

1. " que existeix un demà."
2. " que no hi haurà més guerres."
3. " que hi ha un àngel de la guarda."
4. " que continuaré bé de salut."
5. " que hi ha moltes més coses possibles de les que jo em penso."

M. Lipman i altres, *Buscant el sentit* - Manual que acompanya *Pimi*.

IDEA 8. CONFIANÇA

Confiar en altres persones és una relació humana complexa: confiar en el que diuen, confiar en el que fan, confiar en el seu judici, en el seu interès per nosaltres. Com es pot dir si una altra persona és digna de confiança? Mirant-li els ulls? O la cara? Fixant-se en els seus vestits? En el seu nom? Examinant les connexions socials de la seva família? A vegades ens decidim a confiar (o no) en una altra persona sobre la base de la seva aparença personal; però no sempre ho fem així. Pot ser que no ens preocupi gaire que el caixer del banc tingui una mirada furtiva, perquè tenim confiança en el banc com a organització. La gent pot tenir raons molt diverses per confiar en l'altra gent o desconfiar-ne. Et serà útil no oblidar això quan exploris el tema amb els nois i noies. Podries començar preguntant-los què és, segons la seva experiència, allò que els fa confiar en certs professors o en certes persones.

Probablement et diran que un criteri per la confiança és la fiabilitat: tendim a confiar en la gent amb qui podem comptar; tal com confiem en un pont perquè ens podem refiar que no s'ensorrarà abans d'arribar a l'altra banda. Potser et diguin que ells confien en persones que, en el passat, hagin sigut sinceres amb ells, persones que fan el que diuen que faran. També et poden dir que confien en persones que els respecten o que els aprecien com a persones, i que donen la impressió que no farien res que els perjudiqués.

10.12 EXERCICI: Què és confiança?

Heus aquí una llista de persones o coses en què a vegades confiem:

- a. El nostre propi judici
- b. Els pares o professors
- c. Els coneixements que són comuns
- d. L'autoritat científica o professional
- e. Un món natural benvolent
- f. El millor amic
- g. La història
- h. El locutor de la ràdio local
- i. El govern i/o les lleis

En les situacions següents, digues quin (o quins) dels punts acabats de mencionar triaries per posar-hi la teva confiança:

1. Per decidir-te a acceptar o no una invitació,
2. Per travessar el carrer quan el semàfor es posa verd,
3. Per seguir les instruccions que acompanyen el nou equip de so,
4. Per saber els deures que toquen quan no has anat a classe,
5. Per decidir què has de fer quan trobes un moneder,
6. Per trobar més o menys quan va ser poblada per primer cop l'àrea en què vius,
7. Per saber com desplaçar-se per la ciutat,
8. Per saber com viatjar per mar,
9. Per decidir-te a agafar o no un paraigües,
10. La llibreria del teu barri té un cartell a fora que diu: «Prohibides les bosses escolars a l'interior del local». Dubtes de deixar la teva a fora, perquè hi portes moltes coses importants. Finalment, et decideixes a deixar-la a fora, perquè confies en

Ara explica les respostes que has triat.

10.13 EXERCICI: Regles i confiança

A vegades ets capaç de confiar precisament perquè existeixen certes regles. (És clar que hi ha altres ocasions en què la confiança no és simplement una qüestió de regles.)

Aparella les regles de la columna de l'esquerra amb la situació de confiança que hi correspongui a la columna de la dreta.

REGLES	PER TANT POTS CONFIAR
Els vehicles s'han de parar perquè els vianants travessin el carrer	...que no hauràs de respirar fum de tabac a la sala d'espera.
Està prohibit fumar a la sala d'esperaque no seràs molestat per cap embriac.
Està prohibit enraonar a la sala d'estudique pots travessar el carrer amb cautela.
Prohibida l'entrada al teatre de persones sota la influència de l'alcohol	...que els altres no et destorbaran quan intentis concentrar-te.

10.14 PLA DE DIÀLEG: Confiança i refiança

1. Et pots refiar d'unes bicicletes, però d'altres, no?
2. Et pots refiar d'unes persones, però d'altres, no?
3. Confiar i refiar-se, són la mateixa cosa?
4. Com ho pots dir si una persona és digna de confiança o no?
5. La gent que et mira directament als ulls, ja és, per això, digna de confiança?
6. Si coneguessis un pilot d'avió que tingués una mirada furtiva, et negaries a viatjar en el seu avió?
7. Tanques les portes de casa teva –si és que ho fas–, per què no confies en la gent?
8. Confiar és creure que la persona que t'ha tornat el canvi ho ha fet correctament?
9. En general, confies en els estranys?
10. Et sembla que la gent que et coneix per primera vegada confia en tu?

10.15 PLA DE DIÀLEG: Refiar-se d'algú

1. Posa un exemple d'una cosa que toca fer a una altra persona, i que tu et refies que faci.
2. Posa un exemple d'una cosa que et toca fer a tu, i que tothom es refia que facis.
3. T'has refiat mai que un altre faria una cosa, que després no ha fet?
4. S'ha refiat mai algú que tu faries una cosa, que després no has fet?
5. Has estat mai en una situació en què t'has refiat d'altra gent, mentre ells no es podien refiar de tu?
6. Has estat mai en una situació en què els altres es refiaven de tu, mentre tu no et podies refiar d'ells?
7. Imagina't que fas de monitor en un campament d'estiu per a infants petits. T'emportes un grup de nens i nenes a fer una caminada i, de sobte, t'adones que t'has perdut. ¿Seria això un exemple d'una situació en què els altres es refien de tu, però tu no et pots refiar d'ells?
8. És injust trobar-se en una situació en què els altres es refien de tu, però tu no et pots refiar d'ells?
9. T'agradaria viure en un món on ningú no hagués de refiar-se de ningú més?
10. T'agradaria viure en un món on no poguessis fer res, si els altres no feien abans el que els tocava fer?

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

5.12. EXERCICI: Els tres caps del gegant

1. Podries confiar en una persona que et parlés d'una manera que fos:

- falsa, però ni malèvola ni perjudicial?
- malèvola, però ni perjudicial ni vertadera?
- perjudicial i falsa, però no malèvola?
- vertadera, però malèvola i perjudicial?
- vertadera i perjudicial, però no malèvola?
- falsa i malèvola, però no perjudicial?
- falsa i malèvola i perjudicial?
- vertadera, però ni perjudicial ni malèvola?
- vertadera, inofensiva i no malèvola?

2. Podries posar un exemple de cadascun dels casos de l'apartat anterior?

M. Lipman i altres, *Ètica i convivència* – Manual que acompanya *Elisa*.

Possible i probable

“Cal fer el possible per assolir l'impossible”. Simone Weil

Davant les actituds deterministes o indeterministes de les que parlàvem al final de *l'Elogi a la incertesa*, passant pel camí del dubte i de l'escepticisme, ens podem preguntar:

- Quina diferència hi ha entre *probable* i *possible* ?

Segons el *Diccionari de paraules afins* (JM Albaigès):

«*Possible*, en general, és tot succés que pot donar-se; significa el mateix que *contingent*, usat com a concepte filosòfic. *Probable* és un succés contingent sobre el qual hi ha bones raons per pensar que succeirà ».

Allò que és probable admet gradació, pot ser poc o molt probable, però una cosa possible no té graus, només negatiu: impossibilitat. *El probable* fa referència al que *pot succeir*, es pot produir o que sigui veritat. Si dius que alguna cosa és probable, estàs expressant més confiança que si declares que és possible.

Però podria ser que l'impossible fos possible?⁴: “La noció de possibilitat es va inventar per posar ordre a la incertesa. La vida humana, des de la seva dimensió biològica fins a la seva dimensió política, es mou en la contingència. Tot canvia, es mou, esdevé, i no sempre sabem com ni per què. La noció de **possible** acota i organitza: separa el que pot ser del que no pot ser i estableix un ordre de causes i d'efectes. Si jo he nascut humana, quan creixi no seré una girafa. O si la llei diu que només puc treballar al meu país, resultarà que només puc emigrar il·legalment. Són exemples de com els possibles dibuixen límits que ens

⁴ Marina Garcés, *Possibilitat i subversió* (veure webgrafia).

permeten reconèixer el que som i el que podem ser. El que passa és que entre l'esdevenir girafa i l'emigració il·legal hi ha un salt. El que en principi és impossible en un sentit, no ho és en l'altre".

2.4 EXERCICI: Tot és possible?

1. És possible pensar els pensaments del teu millor amic?
2. És possible pensar en un riu que corre cap amunt?
3. És possible pensar en un cercle que, de fet, és un quadrat?
4. És possible que un gat tingui cadells?
5. És possible que existeixi un so sense que ningú no el sentí?
6. És possible que el dilluns sigui l'endemà del dimarts?
7. És possible que existeixi un pensament sense que ningú el pensí?
8. És possible que ara estiguis somiant que estàs despert?
9. És possible que ara et trobis a la lluna?
10. És possible tot?

7.1.9 PLA DE DIÀLEG: Tot és possible?

1. Podria ser que el sol es convertís en la lluna?
2. Podria ser que un triangle es convertís en rectangle?
3. Podria ser que una noia esdevingués President del Govern?
4. Podria ser que algú nascut en un altre país esdevingués President del Govern?
5. Podria ser que totes les estrelles s'apaguessin?
6. Podria ser que la terra es tornés plana?
7. Podria ser que la nit es convertís en dia?
8. Podria ser que 2 i 2 fessin 3?
9. Podria ser que una persona es pogués tornar invisible?
10. Podria ser que el sol desaparegués?

M.Lipman i altres, *Buscant el sentit* - Manual que acompanya *Pimi*

IDEA 4: QUÈ VOLEM DIR QUAN DIEM "PROBABLEMENT"?

Quan en Kio diu que la Rita (la gata) "probablement està amagada en algun racó", ¿quins motius té per fer aquesta afirmació? Evidentment, en ocasions anteriors, en Kio ha observat com la Rita s'amagava, i per això aquesta vegada, en no trobar la Rita enlloc, en Kio infereix que la gata probablement està amagada. Aquest és un exemple d'allò que els grans anomenen "inferència inductiva". No hi ha cap necessitat d'emprar aquest terme amb els teus alumnes. La teva feina és fer-los fer molta pràctica amb aquest tipus d'inferències. Tots tenim una certa experiència de com passen les coses, i assumim que el més probable és que tornin a passar de la mateixa manera. En aquest cas, podem assumir que, a en Kio, ja li ha passat altres vegades, de no trobar la Rita, i que, quan finalment l'ha trobada, semblava com si la gata s'amagués. En conseqüència, en aquesta ocasió, quan de nou en Kio no pot trobar la Rita, infereix que una vegada més la Rita s'ha amagat. Aquesta mena d'inferències inductives, és clar, no poden ser segures. Com a màxim, poden ser probables. Hi pot haver altres explicacions de per què en Kio no troba la Rita. No obstant això, si no hi ha una explicació alternativa, és ben justificat que en Kio afirmi que la Rita probablement està amagada. El fet que els infants facin servir la paraula "probablement" en circumstàncies adients prova que tenen almenys un coneixement rudimentari d'allò que els grans anomenen "inducció". Si, a una nena que diu: "Probablement plourà aviat", li pregunteu per què ho diu, és possible que respongui

una cosa semblant a aquesta: "Sempre que hi ha núvols grans i negres al cel, i llamps i trons, es posa a ploure ben aviat." Aquí pots introduir un punt de precaució: "Has dit 'sempre que'. ¿Vols dir que cada vegada que has vist núvols negres i llamps i trons, ha plogut?" Ara pot ser que la nena s'aturi a reflexionar, i que després digui: "Potser no cada vegada, però gairebé cada vegada. És per això que he dit 'probablement'". No ens cal conèixer la teoria matemàtica de la probabilitat per utilitzar termes com "probablement", "generalment", "potser", "possiblement", "de vegades", "freqüentment", etc. Però, el fet que triem aquests mots d'entre aquells que fan referència a "allò que l'evidència garanteix", suggereix que, al marge de la nostra edat, tenim una certa comprensió del que vol dir raonar inductivament a partir de la nostra experiència del món.

1.1.9 PLA DE DIÀLEG: Probabilitat

1. Que una cosa passi normalment, ¿vol dir que probablement tornarà a passar?
2. Si una cosa passa de vegades, ¿és probable que passi de nou?
3. Que una cosa no hagi passat mai, ¿vol dir que no passarà mai?
4. Que una cosa hagi passat sempre fins ara, ¿vol dir que passarà sempre en el futur?
5. Si una cosa ha passat rarament en el passat, ¿pot ser que passi freqüentment en el futur?
6. Si una cosa passa de tant en tant, ¿és possible que, en el futur, passi sempre?

1.1.10 PLA DE DIÀLEG: Quan dius "probablement"?

1. La Lila diu: "Quan sigui més gran, probablement seré més alta que ara." ¿Amb quina informació compta la Lila per dir això?
2. La Lila diu: "Encara no m'ha caigut cap dent de llet, però probablement m'arribaran a caure totes." ¿Per quina raó diu això la Lila?
3. La Lila diu: "Avui és divendres, o sigui que probablement demà serà dissabte." ¿Hauria de dir "probablement" o "certament"?
4. La Lila diu: "Segons la predicció meteorològica, hi ha un vuitanta per cent de possibilitats que plogui, o sigui que probablement plourà." ¿Per què la Lila diu que "probablement" plourà, en lloc de dir que "és possible que plogui"?
5. La Lila diu: "Pel que jo recordo, cada primavera he esternutat moltíssim. Probablement esternudaré molt aquesta primavera." ¿Quina prova té la Lila per esperar esternudar molt aquesta primavera?
6. La Lila diu: "Cada primavera esternudo moltíssim. Probablement tinc al·lèrgia al pol·len." ¿Té una bona raó la Lila per pensar que té al·lèrgia al pol·len?
7. La Lila diu: "No sé pas on va la meva mestra quan sortim d'escola, però probablement se'n va cap a casa seva." ¿Quina prova té la Lila per dir això?
8. La Lila diu: "Dilluns, l'escola va començar a les nou del matí, i va començar a les nou del matí els quatre dies següents, o sigui que probablement demà començarà a les nou del matí." ¿Estàs d'acord amb la Lila?

M. Lipman i altres, *Admirant el món* - Manual que acompanya *Kio i Gus*.

Sempre, mai

Sempre i mai són conceptes que abasten molts camps, són molt àmplis i contundents, resulten decisius i fins definitius. Sembla que si diem "sempre" o "mai" no puguem tornar enrere. És el tot o res. I de vegades ens trobem amb situacions que no són ni poden ser "sempre" o "mai", sinó: sovint, de vegades, generalment, habitualment, etc. Aquesta *universalitat absoluta* de la qual parla Lipman a la Idea 7 ha de ser una excepció, com els casos de *Tots i Cap*. Cal estar molt atents quan en un discurs o conversa algú parla de tots o de cap, de sempre o mai, sense matisos. Tots són adverbis molt contundents que no accepten excepcions i per això cal 1) usar-los amb molt de compte i 2) estar atents quan apareixen i valorar el pes que tenen en cada ocasió.

IDEA 7: LA PARAULA "MAI"

L'avi d'en Kio, murmurava per a si mateix "Mai", una i altra vegada. ¿Què ens recorda? Potser el rei Lear, que perd el seu reialme i després la seva filla (Cordèlia, que li havia restat fidel), i que, al final de l'obra de Shakespeare, pronuncia aquesta paraula definitiva cinc vegades: "Mai, mai, mai, mai, mai." Certament, el que té d'impressionant "mai" és la seva universalitat absoluta. Només s'aplica a allò que no té excepcions de cap mena, a allò que és "ni una sola vegada". De fet, un únic contraexemple és suficient per contrarestar i invalidar un "mai". (...) Heus aquí una bona oportunitat perquè els teus alumnes posin en pràctica les seves habilitats d'interpretació.

9.1.7 EXERCICI: Sempre, de vegades, i mai

A l'hora de respondre les preguntes següents, tingues present que la regla del joc és que, de les TRES respostes de què disposes, només en pots triar UNA. Les respostes a la teva disposició són: sempre (S), de vegades (V), i mai (M). (També pots considerar la casella "?")

	S	V	M	?
1. Ho fas expressament, de rascar amb el guix a la pissarra?				
2. Quan menges cargols, ¿t'hi poses sal?				
3. Saps la diferència entre veritat i falsedat?				
4. La gent comenta darrere teu el molt poder que tens?				
5. Alces la mà a classe perquè et preguntin, encara que no tinguis res a dir?				
6. Amb quina freqüència dius la veritat?				
7. Amb quina freqüència refuses de menjar gelat?				
8. En opinió teva, s'haurien de renyar els infants que copien a classe?				
9. Quan dones una empenta a algú, ¿et sap greu després?				
10. Quan hagis obtingut el certificat d'estudis, ¿et sembla que el teu mestre pensarà en tu gaire sovint?				

M. Lipman i altres, *Admirant el món* - Manual que acompanya *Kio i Gus*.

3.1.3 PLA DE DIÀLEG: Sempre

¿Que fem sempre?

1. Respirar?
2. Pensar?
3. Digerir aliments?
4. Voler coses?
5. Fer-nos més grans?
6. Tornar-nos més espavilats?
7. Sentir sorolls?
8. Tenir sensacions?

M.Lipman i altres, *Buscant el sentit* - Manual que acompanya *Pimi*.

IDEA 4. SEMPRE, MAI

En aquest punt ens podem plantejar com pot ser perjudicial l'ús de certes formes verbals que plantegen absoluts. Quan Luter diu «Els cotxes que baixen pel carrer sempre s'aturen», està assegurant que és una situació inequívoca. Si hagués pensat «la majoria o molts dels cotxes solen aturar-se», hauria deixat lloc a «potser algun no s'aturarà». Fora bo sensibilitzar els joves del que representen aquestes expressions: sempre, mai, tots, cap. Són fórmules que usem, però que són perilloses, ja que no contempen les excepcions.

10.6 EXERCICI: Sempre, mai

A) En quins casos és pertinent dir sempre o mai i en quins no.

1. Sempre em desperto a les set.
2. Mai no diré cap mentida.
3. No aniré mai a cap manifestació.
4. Donaré suport al meu equip sempre i en tot lloc.
5. No faré mai mal a ningú.
6. Estimaré sempre el meu xicot.
7. Mai no entendre el teorema de Pitàgores.
8. M'agradaria no caure mai en l'avorriment.
9. El dia ve sempre després de la nit.
10. Sempre defensaré la justícia.

B) En el cas que no sigui pertinent, digues quina expressió usaries.

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

Com educar per a la incertesa

“Cal aprendre a afrontar la incertesa, ja que vivim en una època canviant on els valors són ambivalents, on tot està lligat. És per això que l'educació del futur ha de tornar a les incerteses vinculades al coneixement”. Edgar Morin
Els 7 coneixements necessaris per a l'educació del futur

Una educació per a la incertesa, és una educació per a la complexitat que trenca amb esquemes binaris i dualitats tancades i s'obre a matisos on no estan clares

les línies divisòries. En el fer diari les opcions sovint se'ns presenten reduïdes, ja simplificades, o això o allò, com si no hi hagués camí del mig o sense contemplar la no resposta, la no decisió, com si no es pogués posposar fins a comprendre millor el sentit de la tria. El mercat ens ha acostumat a: o prens o perds: "és l'única peça que ens queda", "l'oferta s'acaba aquesta setmana", "ja tinc gent que està esperant de la seva talla i no n'hi ha cap més", tot és urgent i cal consumir amb rapidesa.

Però ara sabem, ja en la nostra pròpia pell, que la pressa i la irreflexió no van enlloc, que de vegades cal parar, de grat o a desgrat, per deixar passar les epidèmies i que no ens infectin tota mena de virus i no només els que es refereixen a la salut. En aquesta fretura general, en el fer, moure's, actuar, produir, acaparar, encara no hem incorporat en nosaltres el missatge d'Eurípides: esperar l'inesperat.

Si té sentit veritablement aprendre a aprendre, és perquè sabem per endavant que el present no té assegurada una linealitat i seqüencialitat en el futur, que sí que tenia en una societat industrial.

Una educació per a la incertesa, és una educació per a la flexibilitat en el temps i l'espai. És una educació que permet acceptar que no hi ha respostes tancades, que el món no és blanc o negre, que no hi ha camins traçats, sinó que "se hace camino al andar", com deia Machado. I que la inexactitud i el conflicte no són negatius, sinó oportunitats.

La inquietud, la inseguretat, la por són irritants i ens afebleixen, cal educar per una tolerància de la incertesa, no tant per reduir la complexitat com per aprendre a gestionar l'excés⁵. Si no ho fem així, deixarem els nens i nenes i els adolescents a la intempèrie, assetjats per moviments i ideologies salvadores que els prometen seguretat, dogmes i creences estables, i s'imposaran com a immutables i únics, apel·lant als valors eterns, a la tradició o al més enllà.

Cal recordar que els fanàtics es recolzen recolzen amb veritats absolutes i dogmes incontrovertibles, són persones amb una construcció personal fràgil, egocèntrica i immadura, que necessiten una carcassa de certes rotundes. No deixem que s'enquistin en els nostres infants i joves idees o creences nocives, perilloses tant perilloses per a ells com per als altres.

Tocant de peus a terra o pensant en les aules, proposem introduir exercicis i plans de diàleg sobre aspectes simples que ajudin a fer una certa gimnàstica mental, per exemple relacionar-se amb la vaguetat, l'ambigüitat per assajar la flexibilitat, la comprensió i, en definitiva, fer-los més dúctils i sensibles a les dificultats.

⁵ Daniel Innerarity, [*Incertesa i creativitat. Educar per a la societat del coneixement a debats d'educació*](#)

Parlem també del dubte i l'error no pas com elements negatius que cal foragitar, sinó com a camins que cal explorar i incorporem la confiança i l'esperança com actituds. Que siguin confiats, però no il·lusos i crèduls sense proves. Però no perdem el nord i centrem-nos en aquelles coses que són importants i no ens entrebanquem en les secundàries o accidentals. I ajudem-los a mantenir el cap clar en el camp de les possibilitats i les probabilitats. Hem de poder somniar, però no ens podem ofegar en els somnis propis. Ajudem-los a enfortir-se mental i afectivament, dotem-los d'armes de defensa personal, com demana Josep M. Terricabras, perquè tinguin eines i els procurin protecció. És com intentar vacunar-los contra els molts virus que estan per venir.

En la incertesa guanya la por, perquè no sabem relacionar-nos amb la falta de certesa. Això resol la paradoxa.

"Cal aprendre a relacionar-nos amb allò que no sabem com acabarà. Si això ho treballéssim, des de l'educació fins a la política, des del personal fins al col·lectiu, en la incertesa, no guanyaria la por. La por formaria part de tota relació amb allò desconegut. No és dolenta si no guanya: és molt bona si ens acompanya i la travessem junts. Davant la incertesa, es tanquen files, s'ofereixen resultats i es fan promeses, però això no és vèncer la por, sinó adormir-la. Com més seguretat et prometen, més por tens. Jo, més que defensar la incertesa, parlo molt de relacionar-nos amb el no saber, de trepitjar i desplaçar els límits. Què és la vida, sinó això?"

Fragment d'entrevista a Marina Garcés de Jordi de Miguel Capell, per *Directa* el 22 del setembre del 2015.

I en definitiva ajudem-los a fer-se grans, a ser autònoms, in-depenents i lliures, empenyem-los a sortir poc a poc de la minoria d'edat que deia Kant.

IDEA 1. L'AUTONOMIA D'EN TONI

L'autonomia es pot definir com la capacitat per adoptar les decisions que ens permeten viure d'acord amb les nostres normes i preferències personals. L'autonomia personal és sinònim de vida independent. Pot definir-se com la capacitat de controlar, afrontar i prendre, per pròpia iniciativa, decisions sobre la manera de viure d'acord amb les nostres creences i opinions personals, així com de desenvolupar, amb independència d'altres, les activitats bàsiques de la vida diària. Avui dia, la noció d'autonomia és considerada clau perquè connecta aspectes morals, polítics i té relació amb conceptes fonamentals com ara llibertat, igualtat, justícia, etc. En la preadolescència i l'adolescència és bo que comencin a pensar com i qui volen ser. Almenys, des de l'escola podem donar-los oportunitat de pensar que poden desenvolupar les seves qualitats i fer-los conscients que si ells no pensem per ells mateixos, algú ho farà per ells. Ser un mateix, tenir autonomia, esdevenir independent, és un repte important. Cal, però, ajudar a assumir una autonomia responsable.

9.1 EXERCICI: Coses que puc fer

Demana a l'alumnat que faci una llista de coses que creguin que poden fer pel seu compte, però que actualment ningú no els demana que facin. Cal que respongui tot argumentant

9.2 EXERCICI: Soc autònom/a?

1. Quines de les activitats següents pots fer completament pel teu compte?
 2. Per a quines activitats necessites altres persones?
 3. Quines es poden fer millor si les fas sol?
 4. Quines es poden fer millor si es fan amb altres?
- (Pots marcar més d'una columna per a cada activitat.)

	1	2	3	4	?
1. Pintar un quadre					
2. Tenir una diàleg					
3. Obrir un compte corrent					
4. Reparar un ...					
5. Viatjar per Europa					
6. Arribar a un acord					
7. Ajudar un amic					
8. Pensar					
9. Tenir opinió					
10. ...					

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

ARTS PLÀSTIQUES

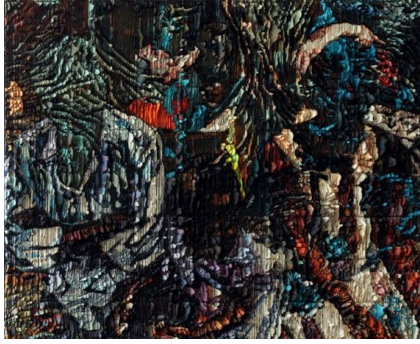
Tiziana Salvi. *Incertezza*, 2017

Alexander Calder. *Incertitude*, 1972

Eric Lafoy. *Incertitude et Confusion*, 2012

Bernard Batford. *L'incertitude*, 2009

Jean Tinguely. *Incertitude No. 5*, 1958

Zesar Bahamonte. "Incertidumbre".
Szczecin, Poland, 2019

Reflexió:

D'un en un

Triar un dels quadres per analitzar-lo.

- Què em diu sobre la incertesa?
- Què m'aporta que no sabia o que no m'hi havia fixat?
- He vist altres imatges semblants a aquesta?
- Com dibuixaria o plasmaria jo el sentiment d'incertesa?
- Diria que és un quadre que expressa: tristesa, alegria, llibertat, submissió, desassossec, equilibri, calma...?
- Quina relació pot tenir aquest quadre amb el títol que li ha posat el pintor?

Entre tots

- Quin d'aquests quadres representa millor l'estat d'incertesa per a tu?
- Quin creus que en cap cas no genera incertesa?
- Alguna de les propostes et genera inquietud? Per què? Sabries explicar-ho?
- Alguna d'aquestes obres m'inspira per plasmar plàsticament aquest sentiment?

Pel professorat

A la pàgina PENSAR AMB LA PINTURA del GrupIREF, [trobareu un pdf](#) (a les tres primeres pàgines hi ha molts suggeriments a l'hora de presentar i treballar un quadre.)

POESIA

Incertesa

ressona dins la cambra
el tambor del dubte
no responen les coses
al que sabem què són
la boira
envaeix l'escenari
angoixa
de no ser ningú ben bé
com hauria de ser

ALBERT RÀFOLS-CASAMADA. *Signe d'aire: obra poètica (Angle de llum, 1984), 2000.*

Analitzem els versos:

- ✓ Què significa: *ressona dins la cambra el tambor del dubte*?
 - ✓ Com em sento quan: *no responen les coses al que sabem què són*?
 - ✓ De què sol ser analogia la boira? I què significa: *la boira envaeix l'escenari*?
 - ✓ El dubte, la resposta errada o tergiversada, la boira, què comporta segons els mots: angoixa de no ser ningú ben bé com hauria de ser. Significa això que quan estem indecisos, insegurs, no sabem ben bé qui som?
- Per qui parla el poeta?
 - De què parla?
 - Quines són els mots claus del poema?
 - Què ens diu sobre la incertesa?
 - Trobaries una millor manera d'explicar segons el teu parer què és la incertesa?

FAULA D'ISOP

L'alzina i la canya

Una alzina i una canya disputaven sobre la seva fortalesa. Es va girar un vent molt fort, i la canya, vinclant-se i ajupint-se als seus embats, va aconseguir que no l'arrenqués de terra; l'alzina, al contrari, li va plantar cara i va ser arrabassada de soca-rel.

- Dibuixa els dos moments de la faula a l'inici i el final.
- Pots explicar amb les teves paraules el sentit de la faula?
- En quin sentit és millor ser arbre i en quin sentit és millor se canya?

CANÇONS

Incertesa

Escolta aquí: [Neuròtics \(2016\)](#)

Temps plens d'incertesa
buscant una eixida
presos de la inèrcia

situació complexa
hem perdut el nord
cal posar-se en marxa

surt de ta casa
no penses en res
no pergües la fe

surt de ta casa
hi ha feina per fer
tu tens el poder

històries dolents
de gent insolvent
sonen al carrer

es busquen la vida
per a subsistir
lluny de la utopia

surt de ta casa
no penses en res
no pergües la fe

surt de ta casa
hi ha feina per fer
tu tens el poder

Reflexió:

- Primer llegeix la lletra de la cançó i procura entendre-la.
- Quins elements de pessimisme detectes a la cançó?
- Quins elements de d'optimisme detectes a la cançó?
- Quins són els versos que més t'han colpit?
- Quina relació establiries entre la lletra i la música? Diries que s'hi adiu?
- T'atreveixes a fer una nova estrofa?

Futur incert

Escolta aquí: [Sanjose \(2011\)](#)

Davant d'un futur incert
Amb molt per descobrir
No vull decidir
I perdre aquest moment.
Just abans de començar
La boira es pot palpar
Jo vull perdre el fil
En un full de somni

Ja no em va la realitat
La llum m'és a desgrat
Les cares de la gent
En un mar de dubtes
Jo ja no vull pensar
Jo ja no vull lluitar
Vull fondre'm amb el llit
I escoltar la pluja

On és la llibertat
De no voler escollir?
Jo em vull quedar aquí
I viure com abans
Al marge d'un camí
Veient com passa el temps
Jo ara vull estar
Arran de terra

Ja no em va la realitat
La llum m'és a desgrat
Les cares de la gent
En un mar de dubtes
Jo ja no vull pensar
Jo ja no vull lluitar
Vull fondre'm amb el llit
I escoltar la pluja

Reflexió:

- Quin és el missatge de la cançó?
- Fes dues llistes, l'una amb el que vol i l'altre amb el que no vol

El que vull	El que no vull

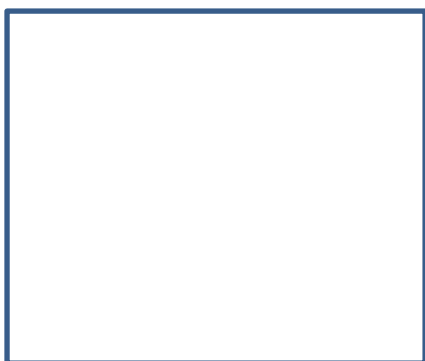
- Com explicaries aquests versos: On és la llibertat De no voler escollir?
- Compara-la amb la cançó anterior? Què tenen en comú i què de diferent les dues cançons?
- Primer en parelles, després parelles de parelles fins que aplegueu tot el grup i acabeu amb una llista única.
- Mirant cadascuna de les llistes us ve al cap algun concepte?

FOTOGRAFIES / IL·LUSTRACIONS

- Quina d'aquestes fotografies/il·lustracions simbolitza per a tu la incertesa?
- Poseu títol a cadascuna, individualment, i feu una roda per posar en comú si heu coincidit o no.
- En petit grup, trieu una fotografia i analitzeu-la amb detall: personatges, fons, plans, color, elements que hi apareixen, significació.... Un portantveu ho explicarà al gran grup i iniciarem un diàleg, si s'escau.

Proposeu-vos de fer la vostra fotografia que mostri el que per a vosaltres és la incertesa. En podem fer un passi o les podem penjar a la web de l'escola o institut.

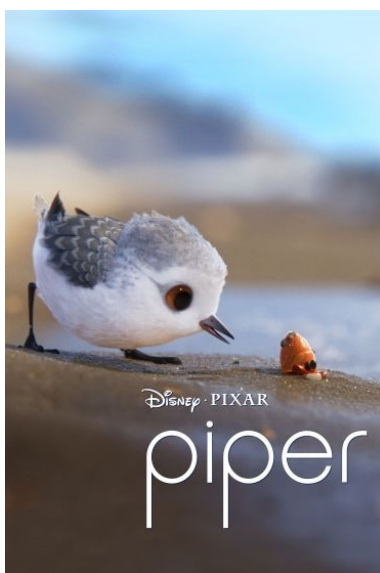

CURTMETRATGES

Infantil i primers cicles de primària

PIPER

FITXA TÈCNICA I ARTÍSTICA

Títol original: Piper
Direcció: Alan Barillaro
Guió: Alan Barillaro
Música: Adrian Belew
Productora: Pixar
Any: 2016
País : Estats Units
Durada: 6 min.

Web oficial:
http://www.pixar.com/short_films/Theatrical-Shorts/Piper

Per veure'l: [AQUÍ](#) Durada: 6'05"

Resum

Un ocellet acaba de néixer i ha de començar a espavilar-se. Troba tota mena de dificultats, però se'n acaba sortint.

ABANS DE VEURE EL CURT

Les caràtules

Estudi de distintes caràtules relacionades amb el film

- De cadascuna:
- Què ens diu el dibuix?
- Ens anuncia de què anirà la pel·lícula?
- Quina diferència hi ha entre elles?
- Quines expectatives et crea?

MENTRE VEIEM EL CURT

Per començar veurem el curt tot seguit. Cal que hi hagi les millors condicions possibles per aconseguir atenció i concentració: silenci, foscor, bona imatge, comoditat postural, etc.

a. A continuació realitzarem el visionat de la primera part. (0'-3'00')

▪ Al minut 3 aturem la projecció i per parelles poseu en comú les informacions següents:

1. Com és Piper? Descriure'l.
2. Què fa la mare de Piper?
3. Com es comunica amb el seu fill?
4. Quina és l'actitud de Piper enfront de la mar?

b.- Després mirem la segona i darrera part (3'00' - 5'30')

▪ En acabar la projecció, comenta amb el teu company o companya, les respostes d'aquestes preguntes:

1. Què fa Piper quan la seva mare marxa?
2. Es relaciona amb algú?
3. Quina és la seva forma de comunicar-se amb els altres?

c.- Al cap de 5 minuts en gran grup posarem en comú de les respostes que s'han donat a les dues parts.

DESPRÉS DE VEURE EL CURT

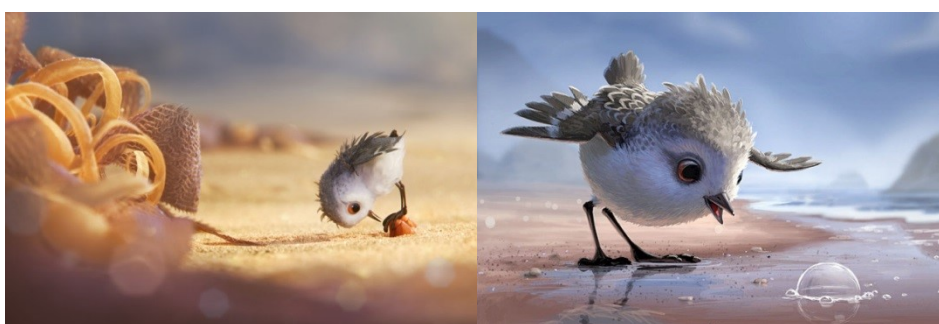
Estructura

Procurar que els estudiants s'adonin de l'estructura narrativa a base de fer preguntes.

- On viu Piper
- Com és el lloc on viu Piper?
- És un lloc solitari?
- Com comença la història?
- Amb qui es troba Piper?
- Què li passa a Piper?
- Per què li passa?
- Com acaba?
- Quan temps passa entre l'inici i el final?

Fotogrames

Identificació, anàlisi i seqüenciació dels fotogrames. Fent memòria entre tots, llistarem els distints episodis per ordre (treballant causes i conseqüències), fins que en quedi clar el fil argumental

ELS PERSONATGES

- Perquè marxa del niu Piper?
- Se'n va sol o l'empenyen?
- Quines proves ha superat Piper a l'hora de deixar el niu?

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR

L'OCELL: CALIDRIS ALBA

És una au costanera anomenada **corriol tresdits** o **tres-dits**. Menja animals que porten les onades, siguin petits crancs, escopinyes, cloïsses, etc. que queden sobre la sorra. No fa més d'un pam de llargada, té un cos rodó i rabassut. Ventre blanc i ales amb dibuixos entre grisos i negres que canvien de color a l'hivern i a l'estiu. El bec recte i fort. A Catalunya només es veu a l'hivern al Delta de l'Ebre. És molt actiu, corre nerviosament vora les onades a les platges,

anant i venint seguint els moviments de l'aigua.

- Recerca. Compara aquestes informacions amb el curtmetratge i si hi ha alguna cosa que vulgueu saber, feu una llista i, en grups de tres o quatre, les busqueu.

LA POR

Moltes vegades la por altera les nostres percepcions de la realitat, com quan Piper “veu” una onada molt més gran del que en realitat és. El cervell, esporuguit, fa grans o esbiaixa certes percepcions: a la nit, i si estem sols, on hi ha una ombra veiem un enemic. La imaginació ens fa anar molt més lluny de la realitat. La por és una de les emocions més paralitzants que existeix, i per això cal combatre-la, enfrontant-nos-hi ajudats dels més experimentats: adults, savis, tots aquells que ens poden aportar un bons exemples de superació. No podem oblidar que darrere d'un temor s'hi pot amagar una gran oportunitat i Piper n'és un bon exemple. Per explorar aquest concepte us podeu ajudar amb:

EXERCICI: ¿Algú pot algú tenir por de no res?

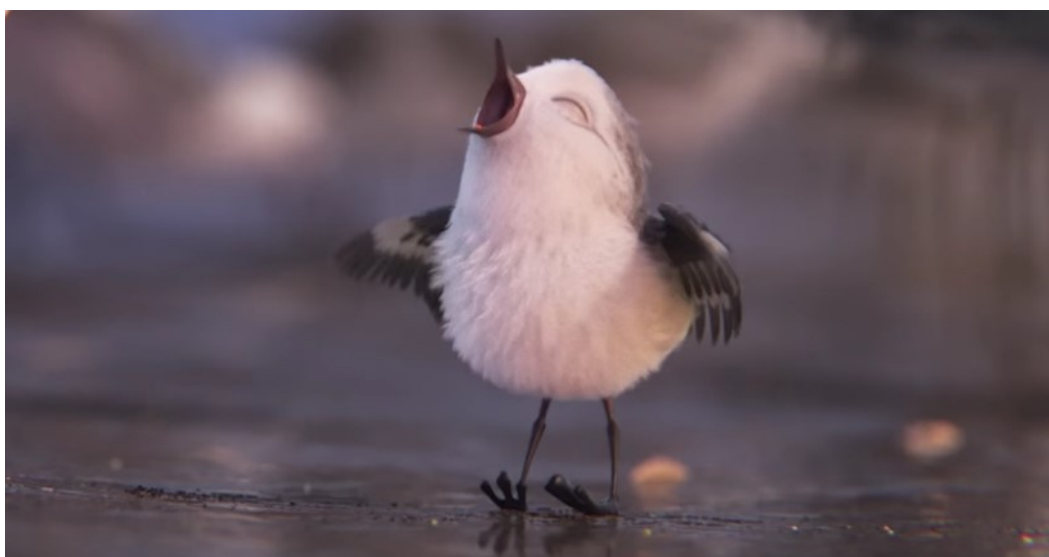
EXERCICI: Sentiments raonables i no raonables

M. Lipman i altres, *Admirant el món*, Manual que acompanya *Kio i Gus*.

AUTONOMIA

En només sis minuts poden endevinar quin és el concepte d'educació que hi ha en el curt. La mare del pollet, en comptes de protegir-lo, s'entesta a convidar-lo a sortir, investigar i valer-se per si mateix. Els infants han de conquerir i superar les seves pors, aprendre mitjançant assaig i error i el paper important dels pares és d'ajudar els fills a créixer donant-los la possibilitat d'experimentar per ells mateixos, facilitar situacions d'aprenentatge per tal d'ajudar-los a esdevenir persones autònomes capaces de prendre les seves pròpies decisions i de triar els exemples a seguir, com fa Piper quan imita el seu nou amic davant l'embat de les onades.

- **Comentar especialment aquest fotograma**

- Què significa aquest gest?
- Quin sentit té a la pel·lícula?
- Apareix una vegada o més vegades?
- Com segueix cada vegada que Piper fa aquest gest?

- Podeu pensar alguna vegada que vosaltres hàgiu fet de Piper? És a dir, que esperéssiu que algú us resolgués una situació?
- Per explorar aquest concepte us podeu ajudar amb:

9.1 EXERCICI: Respon tot argumentant

9.2 EXERCICI: Soc autònom?

M. Lipman i altres, *Recerca filosòfica*, Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

La pel·lícula

Pots assenyalar en aquesta llista els temes principals del curtmetratge?

- L'aprenentatge
- L'educació
- La por
- La família
- L'amistat
- La supervivència

Aquest curtmetratge:

- Què ens ve a dir? De què parla?
- Té alguna cosa a veure amb nosaltres?

AVALUACIÓ

A tu, què t'ha dit la pel·lícula?

Digues la teva opinió sobre el film, justificant la teva avaluació.

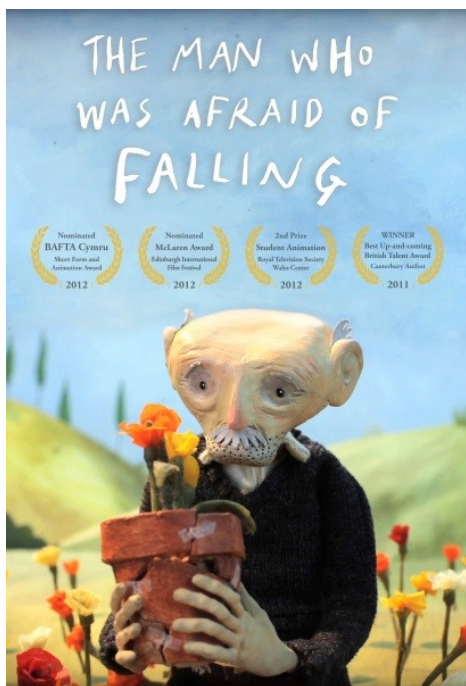
- M'ha agradat perquè.....
- M'ha fet somriure perquè.....
- M'ha emocionat perquè.....
- M'ha alegrat perquè.....
- M'ha molestat perquè.....
- M'ha inquietat perquè.....
- M'ha informat perquè.....

Què m'ha explicat que no sabia ?

Per cicle superior i ESO

L'HOME QUE TENIA POR DE CAURE

FITXA TÈCNICA I ARTÍSTICA

Títol original: *The Man Who Was Afraid of Falling*

Escrit, dissenyat i dirigit per Joseph Wallace

Kit musical: Jack Vaughan

Model de Emma-Rose Dade, Joseph Wallace, Sinead Oram

Disfressa de titelles: James Hadrill

Animació: Joseph Wallace

Directora de fotografia i assistent d'animació: Emma-Rose Dade

Animació dibuixada: Gemma Roberts

Composició: Lewys Hobden, Emma-Rose Dade

País: Regne Unit

Any: 2012

Durada: 4.45

Per veure'l [AQUÍ](#)

Resum

La història és simple: a un home que cuida flors en una finestra d'un pis alt, li cau un test; s'adona del perill de viure tant enlaire i pensa que un dia ell també podria caure. Es trasllada a una casa d'un pis i aviat s'adona que les escales també són perilloses. Acaba anant a viure a una casa de planta baixa i allà tampoc no pot acabar de fugir dels perills.

Pel professorat

El seu director diu: "És una pel·lícula sobre la fragilitat, la vida i l'Esperança". La preocupació pels possibles perills i l'intent d'evitar els riscos és una bona manera d'iniciar un diàleg amb els nens i nenes o joves. Per molt que fem per minimitzar alguna amenaça sempre quedarà una escletxa per on es pot escoliar la por, la inseguretad, la inquietud. Donat que no ens podem protegir del tot de l'exterior i de les circumstàncies, ens cal protegir-nos des de dins de les inclemències de la por.

ABANS DE VEURE EL CURT

El títol

- Amb aquest títol pots predir de què anirà el curtmetratge?
- Què significa tenir por?
- Què creus que farà per deixar de tenir por?

Les caràtules

Estudi de distintes caràtules relacionades amb el film

- De cadascuna (la de l'inici i les dues que t'ofereim aquí)
 - Què ens diuen els dibuixos sobre l'entorn, sobre el personatge principal?
 - Ens anuncia de què anirà la pel·lícula?
 - Quina diferència hi ha entre elles?
 - Quines expectatives et crea?
 - Ha tingut molts premis?
 - A quins anys?

DESPRÉS DE VEURE EL CURT

Estructura

Procurar que els estudiants s'adonin de l'estructura narrativa a base de fer preguntes.

- Què passa?
- Quan, com i on passa?
- Per què passa?
- En quin context? Ciutat/ camp; dia/nit; grans/petits; abans /actualment...
- Com acaba?

Fotogrames

Identificació, anàlisi i seqüenciació dels fotogrames. Fent memòria entre tots, llistarem els distints episodis per ordre (treballant causes i conseqüències), fins que en quedi clar el fil argumental

EL PERSONATGE

Podries redactar una descripció del personatge des de la perspectiva física (sexe, edat, aspecte...), des de la psicològica (tarannà, afeccions, pors,...), així com dels diferents entorns on viu. També com reacciona cada vegada que preveu un perill nou i com pot redreçar aquesta situació de pànic que el persegueix.

Comprensió del curt

- Qui és i com és el protagonista?
- Quin és el detonant de l'acció que es desenvolupa en el curt?
- Quina primera decisió pren?
- Què li passa quan és a la casa d'una planta?
- Quina nova decisió pren?
- Quan creu que ja té la seva seguretat sota control, què passa?
- Què diries que ens vol comunicar el curt?
- Quin és el sentiment que predomina en el curt: tristesa, fragilitat, por, desorientació, protecció, prevenció, inseguretat, angoixa, indeterminació....

TEMES QUE ES PODEN TRACTAR

TENIR POR

Tenir por és un sentiment humà i difícilment es pot apaivagar del tot. Però sí que es pot contrarestar i minimitzar. El nostre protagonista agafa por quan veu caure el test, i procura fer-se passar aquesta por prenent una primera decisió que tampoc no li serveix, aleshores pren una segona decisió, i què li passa?

IDEA 7. TENIR POR

Tenir por significa sentir-se insegur, percebre un perill, saber-se en situació de risc, i, per tant, és un sentiment desagradable; i pot arribar a ser paralitzant i negatiu. En general, tenim por de moltes classes: por d'un accident, de la mort, de separar-nos dels nostres éssers estimats, del fracàs, del rebuig, de no caure bé... La llista seria interminable. Per a alguns estudiosos, la felicitat s'identifica amb l'absència de por. Sentir por és un estat anímic confós i turbulent que ens afecta quan ens trobem davant d'un perill real o imaginari: la por del que desconeixem, o la por d'allò conegut i que no ens agrada. Significa témer que ens passi res de mal. Intentem evitar-la, però difícilment la podem foragitar, hem de conviure-hi per poder assolir una certa harmonia i equilibri. Tenir por, temor, paüra, basarda, o fins i tot terror o pànic, són maneres diferents del fet de tenir por.

7.10 EXERCICI: Situacions de por

A) En quines situacions creus que tindries por i per què. Justifica la resposta.

1. «Si em quedés sola en una habitació desconeguda gran i buida.»
2. «Si m'he d'estar sola a la nit.»
3. «Si un gos salta una tanca amb un rètol que diu "Gos ferotge" i ve cap a mi.»
4. «Si algú m'amenacés amb una arma.»
5. «Si em pesquen havent dit una mentida.»
6. «Quan vaig a recollir una prova mèdica.»
7. «Si em toca parlar en públic.»

B) Amb quina d'aquestes frases et sents més identificat? Digues per què.

1. «No hi ha res al món que em faci por.»
2. «Tinc por del no-res.»
3. «Tinc por de coses que fan soroll a la nit.»
4. «Tinc por dels vampirs.»
5. «Tinc por de tenir por.»
6. «Tinc por de mi mateix.»
7. «Tothom diu que soc de por.»

7.11 PLA DE DIÀLEG: Reflexionar sobre la por

Organitzem un diàleg a classe a partir d'algunes d'aquestes preguntes:

1. La por és un sentiment evitable?
2. La por és un sentiment desitjable en algun moment?
3. De què serveix tenir por?
4. Què és el contrari de tenir por?
5. Tenir por és ser un covard?
6. És possible tenir por i alhora ser valent?
7. És possible no tenir por i alhora ser un covard?
8. És possible que tinguem pors que no coneixem?
9. És possible que tinguem por i no ens n'adonem?
10. Quines conclusions podem treure sobre la por?

7.12 REFLEXIÓ: De quines coses tenim por nosaltres?

Després de plantejar aquesta pregunta, donarem un temps per pensar-hi i qui vulgui participarà en una roda de respostes que anirem anotant a la pissarra. Veurem si les pors són del mateix tipus i les classificarem. Un criteri podria ser pors externes i pors internes. Després, podríem valorar argumentant quines són pors col·lectives o pors personals, i també quines pors són raonables i quines són absurdes.

Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

POSSIBILITATS I PROBABILITATS

A l'hora de vèncer la incertesa o el risc o el perill, cal prendre decisions amb molta cura, i per això s'ha de valorar quines coses poden o no poden succeir. Tenir por no ens pot aturar, al contrari, l'ha d'estimular el nostre pensament per poder jutjar amb claredat i serenitat i poder minimitzar els riscos. Vet aquí un exercici que ens pot ajudar en l'art difícil d'aclarir el que és possible, més freqüent, més versemblant i el que només és probable.

IDEA 3. QUÈ ÉS UNA POSSIBILITAT?

La idea de possibilitat pot ser vertaderament alliberadora. I és que resulta emocionant adonar-se, de cop, que és possible una cosa que no havíem pensat mai abans, o trobar que hi ha alternatives possibles a una determinada manera de pensar rígida, establerta fins aquell moment. El tema de les possibilitats ha fascinat els filòsofs de tots els temps, i avui dia són temes candents de debat per part de molts filòsofs, especialment filòsofs de la ciència i de la lògica; però també en el món de l'art i de la creació el concepte de possibilitat com a alternativa és molt viu.

7.4 EXERCICI: ¿Què és possible?

¿És possible que...

	IMPOS- SI-BLE	NO HA PASSAT MAI: MOLT IMPRO- BABLE	PASSA RARAMENT IMPROBA BLE PERO POSSIBLE	PASSA SOVINT PROBA- BLE	PASSA SEMPRE
1. el sol no surti?					
2. neixi un vedell amb dos caps?					
3. el número 6 també servís com a número 9?					
4. un cercle i un quadrat puguin ser idèntics?					
5. la veritat pugui ser més estranya que la ficció?					
6. els pobres puguin esdevenir rics?					
7.els horòscops tinguin raó?					
8. la gent visqui eternament?					
9. els ocells puguin volar?					
10. la trajectòria de la llum no sigui recta?					
11. les ungles de la gent creixin?					
12. una porta estigui oberta i tancada alhora?					
13.d'aquí a uns quants anys tu i els teus amics sigueu soldats?					
14. algun dia es permeti votar als nens de 12 anys?					
15. el gel cremi?					

Lipman i altres, *Recerca filosòfica* - Manual que acompanya *La descoberta de l'Aristòtil Mas*.

- En el cas del curtmetratge, planteja't quines probabilitats o possibilitats hi ha en el cas de:
 - Caure de la finestra?
 - Caure de les escales?
 - Caure des d'un sol graó?

Hi ha manera de minimitzar tots els riscos?

COM AFRONTAR LES INCERTESES

La incertesa es manifesta en situacions noves, diferents de les habituals, que no podem controlar ni contrarestar, perquè no tenim cap situació similar a la qual recórrer ni cap antídote conegut per aplicar. I aquesta percepció genera inestabilitat. No es pot obviar ni superar només es pot gestionar. Ens sabem vulnerables en la imprevisibilitat i hem d'assumir-ho sense escarafalls. Estem acostumats a la predictibilitat: el temps que farà demà, a prendre decisions sobre el marc que coneixem i hem oblidat que moltes coses

són efímeres, que el volum de creuaments de fets i fenòmens poden desencadenar allò que era imprevisible.

Ni el món físic ni l'humà segueixen lleis inexorables per més que ens agradi saber-nos segurs; cal acceptar que estem a la mercè de riscos, desviacions, transformacions. Això vol dir prendre les coses amb serenitat, amb paciència, amb prudència i amb una bona dosi d'acceptació. Comentar alguna d'aquestes frases que ens poden ajudar a posicionar-nos:

- Cal saber esperar l'inesperat. Heràclit
- La veritat s'enforteixi amb la investigació i la dilació; la falsedat, amb la pressa i la incertesa. Tàcit
- És la incertesa el que ens encanta, tot es fa meravellós en la boira. Dostoievski
- El futur és incert ... però aquesta incertesa és al cor mateix de la creativitat humana. Ilya Prigogine
- Caldrà prendre a navegar en un oceà d'incertesa amb arxipèlags de certeses. Edgar Morin
- És més fàcil enfrontar-se al dolor de la certesa que al de l'espera del desconegut. Camilla Läckberg

La pel·lícula

- Quant temps passa aproximadament des de l'inici de l'acció fins a la darrera escena? Com ho sabem en el film?
- Podries dir quin aspecte del film t'ha cridat més l'atenció, com ara: el personatge, els dibuixos, on passa, el plantejament, la música o altres.

AVALUACIÓ

A tu què t'ha dit la pel·lícula?

Digues la teva opinió sobre el film, justificant la teva avaluació.

- M'ha agradat perquè.....
- M'ha fet por perquè.....
- M'ha fet somriure perquè.....
- M'ha emocionat perquè.....
- M'ha alegrat perquè.....
- M'ha molestat perquè.....
- M'ha inquietat perquè.....
- M'ha distret perquè.....
- M'ha avorrit perquè.....
- M'ha sobtat perquè.....
- M'ha il·lusionat perquè.....
- M'ha informat perquè.....

Què m'ha explicat que no sabia ?

Per al professorat

Bibliografia

Bauman, Zygmunt, *Temps líquids. Viure en una època d'incertesa*. Viena Edicions, 2007.

Camps, Victòria, *Elogi del dubte*, Arpa Editors, Barcelona, 2016.

Morin, Edgar, [*Els 7 coneixements necessaris per a l'educació del futur*](#). Informe elaborat per a la UNESCO com a contribució a la reflexió internacional sobre com educar per a un futur sostenible. Recomanem especialment el capítol 5: Afrontar les incertituds.

Webgrafia

Dunlop, Tessa, [*La ciència i el futur. Per què hem d'acceptar la incertesa i el dubte en lloc de tenir-ne por*](#), ICTA-UAB Data: 2018-10-16.

Josep Clotet. [*Viure amb la incertesa*](#) Dissabte, 28 de Març de 2020.

Marina Garcés

[*Possibilitat i subversió*](#) Diari ARA, 14 de juny de 2015.

[*De la producció dels sabers a la producció de la ignorància*](#). UPC, 21 de setembre de 2018.

Conferència en vídeo

[*Els usos polítics de la por*](#) a la Sala Beckett, 4 d'octubre de 2018.